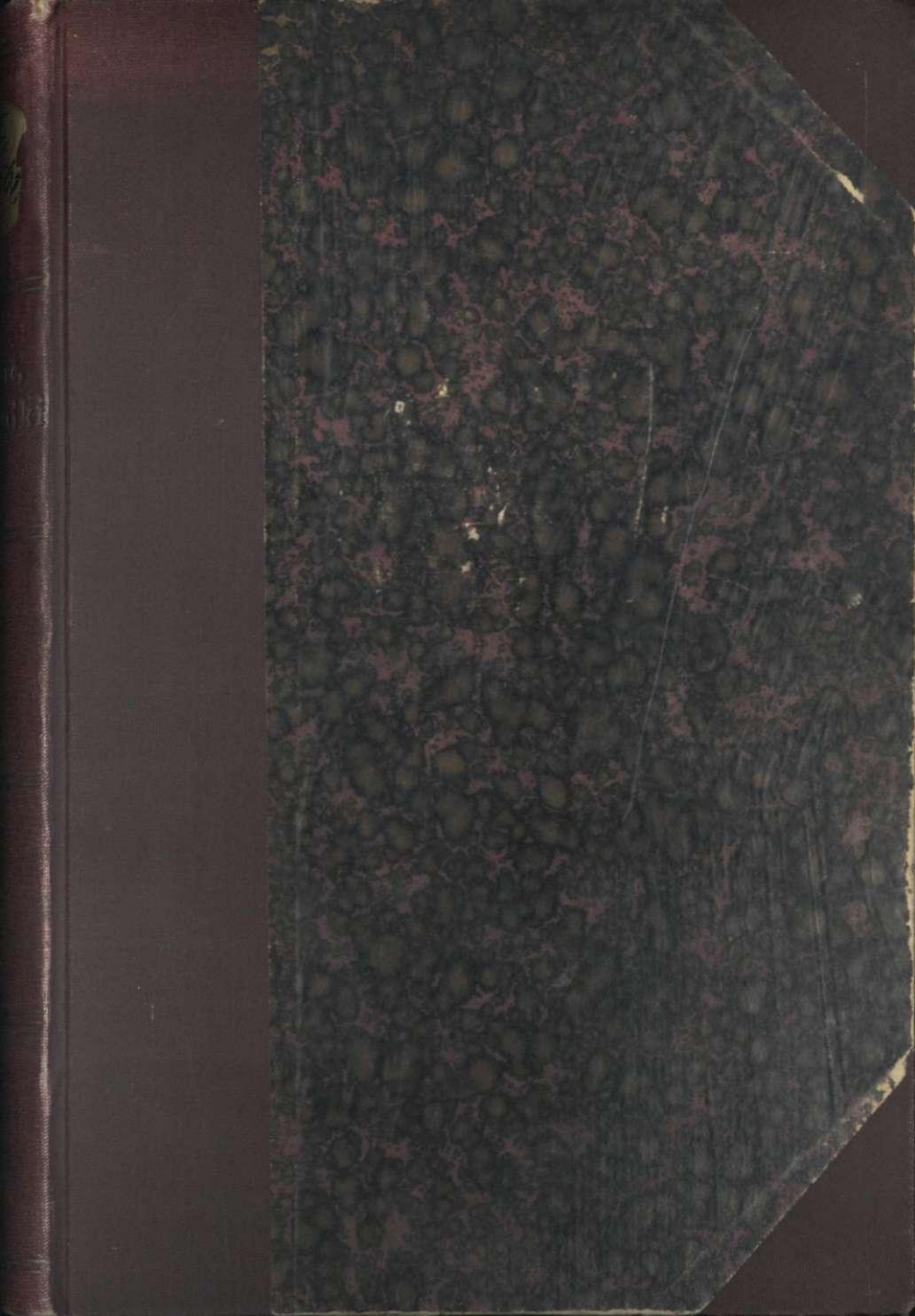
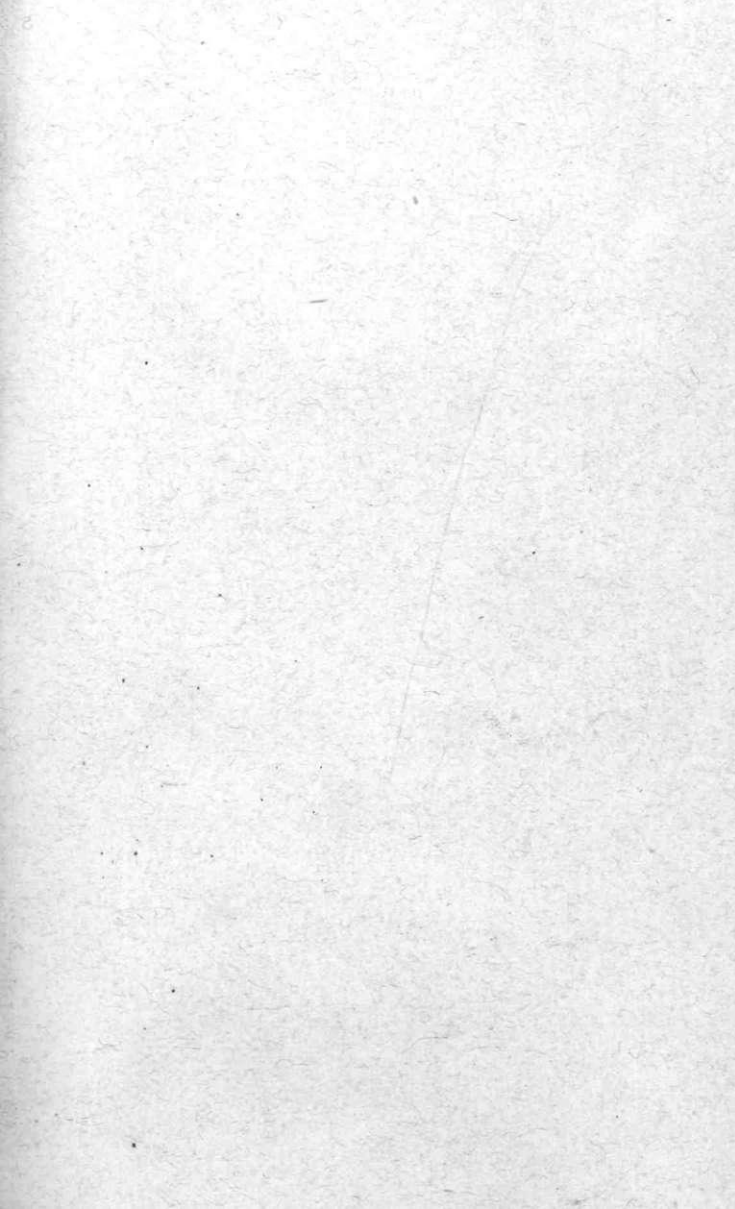

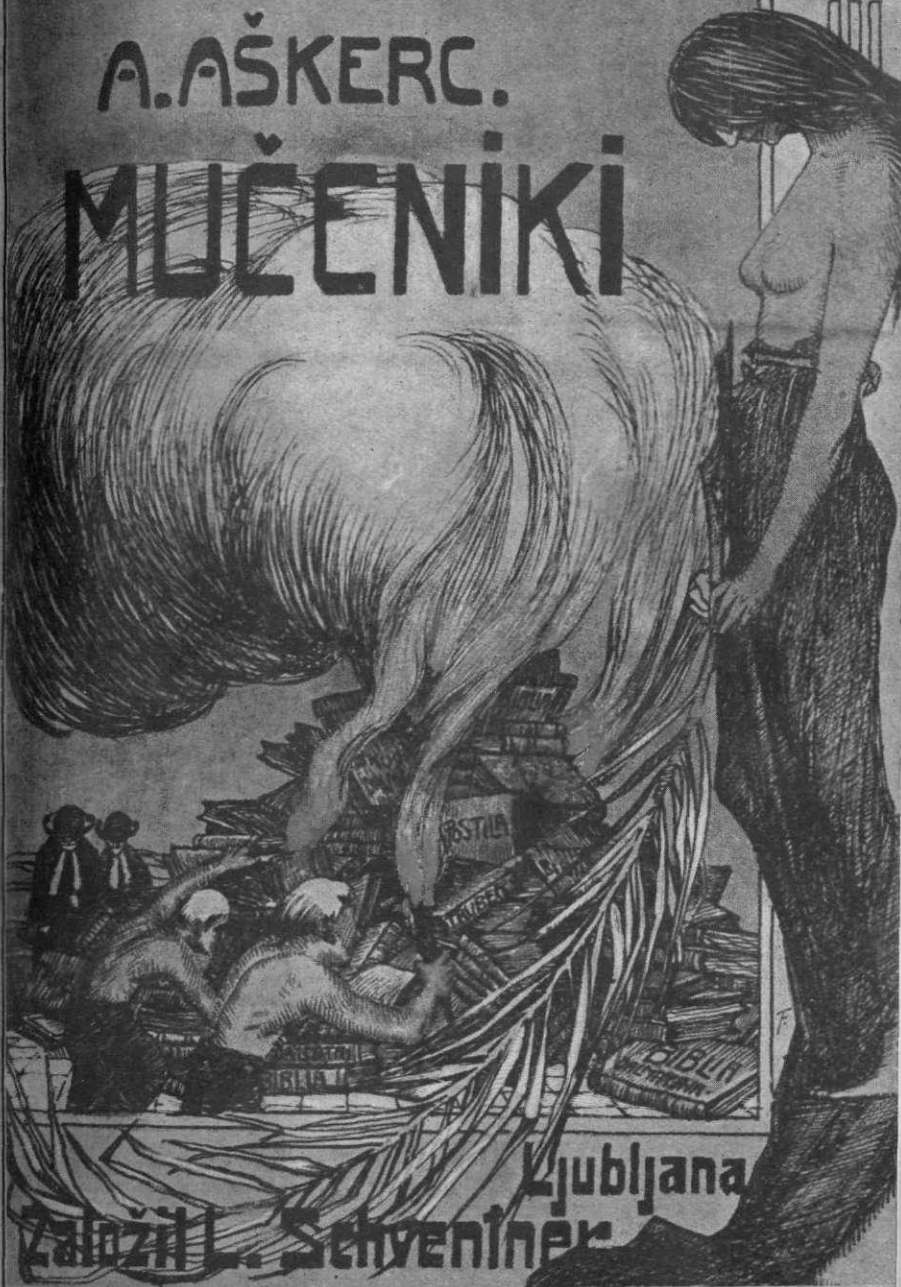

37561, VII, B, g.

A. AŠKERC.

MUČENIKI

Ljubljana

Založil L. Schveninger

37561, VII, B, g

MUČENIKI

SLIKE IZ NAŠE PROTIREFORMACIJE

NAPISAL

A. AŠKERC

V LJUBLJANI 1906

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

030017201

Natisnil A. Slatnar v Kamniku.

Kje je kaj.

	Stran
Prolog	V
Himna slovenskih heretikov	3
Jurij Dalmatin	5
• Trije sodi	24
Trubarjeva smrt	26
Legenda o Jurjevem kloštru	27
Skakači:	
I. Maruša Medvedova	30
II. Jerom Stopistran	32
III. Stopistran in hudič	33
IV. Matija Golež	35
Ilija pred Jurjevim kloštrom	37
Peter Kupljenik	40
Jurij Bohinec	44
Francesco Barbaro	46
Župnik Lapidica	54
Opatinja Suzana	58
Flerič	61
• Škofa Hrena jutrna molitev	64
Aleksandrijska knjižnica	66
Hren v cerkvi sv. Lizabete	69
• Poslednji šolski dan	71
Na gradu Lanšprešu	74
V krčmi pri »belem medvedu«	81
Pesem izgnancev	83

	Stran
Slovenski protestanti se poslavljajo od knjig . . .	87
Na Dobraču	90
Škof Hren v Vinjem Dolu	93
Voznika Kosa sanje	98
Auto da fé	101
Tomaž Hren v Velenju	103
Kovač Iskra	105
Golška legenda	108
Tomaža Hrena čudo	111
Ferdinandov razglas	113
Luteran Kremenjak	115
Legenda o svetem pepelu	117
Ahasver ob grmadi	119
Legenda o stari knjigi	121
Jezuitov spremljevalec	123
Luterana Kremenjaka pridiga na ulici	126
Ana Znojilšekova	128
Neizpokorjeni grešnik	133
Tomaž Hren in beriči	135
Legenda o Kriški vasi	138
Luterana Kremenjaka testament	141
Kmet Zagorjan in kelih	143
Klara Javornikova	145
Helena Bernardinijeva	148
• Škofa Hrena smrt	150
Legenda o Novem kloštru	153
Tožba slovenskega ljudstva v protireformacijski dobi	165

Prolog.

»Pisan roj! Tu plemiči in kralji,
tam duhovniki prihajajo . . .
In slovenski kmetje v trumah gostih
na bojišču širnem vstajajo . . .

Tu soborci tvoji, tam sovragi . . .
Dedov naših dramo gledam . . .«

»Primož Trubar.«

*Nevihta bliža se, zavita v plašč
oblakov črnih, z naglimi koraki.
Blisk šviga iz očíj ji, grom grmi
iz žrela temnega . . . Gorjé, rojaki!*

*In privihrala strašna je pošast . . .
In glej in glej, kaj zdaj iz sebe bruha?
Sovražnikov za rojem silen roj
valí se ji počasi iz trebuha.*

*Beriči besni lezejo na dan,
porajajo se zviti jezuiti . . .
Glej, združena divjata meč in križ
nad lutrovske Slovence v boj srditi.*

*Vojvodsko žezlo, škofja palica,
na čelu rimska papeška tiara
napadajo vas že od vseh strani . . .
Naprej, naprej, slovenska »pravda stara« !*

*Ustavlajte se, bratje! Branite
svobodo svojo novo, vero drago!
Za domovine prerojene čast
krvi makar žrtvujte zadnjo srago!*

*Tako! . . . Naprej! Odbijajte napad!
Navalu hrabro vsakdo se upiraj!
Grajščak in kmet, meščan, plemenitaš
pod praporjem se svetim skupnim zbiraj!*

*In zdaj — kaj vidim na bojišču? Ah,
za četoj četa plaha omahuje,
umiče se sovražniku, beži;
iz rok orožje meče, obupuje . . .*

*Nikjer nobene pomoči? Nikjer!
Premagani, pobiti, poteptani . . .
Zaman ste za svobodo šli na boj
navdušeni slovenski luterani!*

*Vae victis! Vse končano! . . . Slišite?
Sovražnik zmag pijan vam grohota se!
Njegova domovina je poslej,
in vi njegovi sužnji ste, bahá se . . .*

*Oziram se . . . Nebo žari . . . Siv dim
kad' se nad dolinami, vrhovi . . .
Plameni žolti švigajo tu, tam . . .
Kaj zdaj pomenijo le-ti kresovi?*

*In gledam, gledam . . . Ni to žar kresov!
Grmade knjig visoke plamenijo . . .
Slovenske biblije, postile so
in pesmarice naše, ki gorijo . . .*

*Vsa čast vam: Karel, Ferdinand in Hren!
Izvrstno ste svoj posel dokončali!
Z enakim vspehom proslavili so
svoj čas se v Rimu viteški Vandali . . .*

*Tvoj trud, o Trubar, pada v sip in prah . . .
Porušeno kulture je svetišče,
ki zgrádil bratom bil si ga nekdej.
Tvoj ideal sedaj je pepelišče . . .*

*In kamor stopiš — samo jok in stok,
molitve, kletve in obupa vzkliki . . .
Pradedje naši lutrovski so to,
svobode to so naši mučeniki.*

MUČENIKI

Himna slovenskih heretikov.

Heretiki smo grešni in krenili
z izhojene smo ceste, ki po njej
vodili ste, pismarji, farizeji,
uklenjene na duhu nas doslej.

Otresli smo verige vaše sužnje.
Nič več ne prašamo vas: kam in kod?
Samí si iščemo smerí in smotra,
svobodni hodimo zdaj svojo pot.

Samí popenjamo se na višave,
kjer naš leskeče se visoki vzor;
po strmcu trdem, stezi skaloviti
k resnice solncu romamo navzgor.

A vaša cesta — zágata je temna,
kjer zajde duh človeški sred noči
in kjer umrje vsaka živa misel ...
Ne, vaši stari poti cilja ni!

Izbrali smo si svojo novo vero
in svojega mi molimo bogá,
bogá svobode, luči in resnice,
in nosimo s seboj ga v dnu srcá.

Heretiki smo smeli, krivoverci,
in kužna vam pismarjem smo pošast...
Preklínjajte nas, kámnajte, moríte!
Vaš srd in črt je nam največja čast.

Naprej, heretiki svetá vi slavni,
vi geniji uporni vseh vekóv!
Tovariši ste naši in soborci.
Vi vsi hodilí pot ste svoj, pot nov.

Apostoli ste vsi svobodne misli,
svetlobe ste glasniki z nami vred;
sobratom kazali ste pot iz robstva —
in »krivoverce« vas psoval je svet.

Heretiki pogumni smo. Za nami
ne hodi strahopetec naj nikar!
Naš pot je borba, žrtva, mučeništvo
in vodi skoz nevihto in vihar.

Jurij Dalmatin.

(1585. l.)

I.

Samotna pot. Ob desni in ob levi
grmovje, temen gozd. Košate bukve
in vitke smreke, javorji in gabri
pokrivajo ves kraj. Tam kresno solnce
pripeka z jasnega, a tu je hlad
celó opoludne.

Za jelšjim grmom
ležijo na trebuih tik ob cesti
na mahu v resju drug vštric drugega
trije možjé, našemljeni, bradati.
Kdo so junaki tí? Razbojniki,
prežeči na svoj plen, na potnika,
ki mimo tod privede ga korak?
Al tihotapci so, ki si po dnevi
ne upajo več dalje z blagom svojim
pa čakajo noči v zavetju varnem,
izkušeni v opreznosti že davno?

Možje molčijo tu že celo uro,
podpirajo si brade ob komolce
pa se ozirajo skoz grm na pot.
Eh, dolgčas jim je že v samoti hostni!
Ko jez, ki je predolgo zadržaval
naraščajočo vodo, se odprè
napósled včasi sam od sebe naglo,
tako razvezali so se jeziki
prežarjem lenim trem. Razgovor tih
razplete se med njimi mahoma.

Prvi.

Kak dolgo bomo tukaj še ležali?

Drugi.

Res! Mari bili bi domá ostali!

Tretji.

Potrpite! Saj ni še minul dan!

Prvi.

Nalagal se ti loški je kaplan!
Nemara pop vse tri za nos nas vodi.
E, sitnosti so s takimi gospodi!

Drugi.

Oh, kaj lenarim tukaj jaz, bedak!

Tretji.

Če ni resnica, naj me vzame vrag!

Prvi.

In vsak po zlat cekin za to dobimo,
če delo naročeno izvršimo?

Drugi.

Cekin, cekin bo moj še danes! Hej,
kaj ti naročil je kaplan? Povej!

Tretji.

Sinoč poklical me je v kaplanijo
naš Urban Vurcnar, ko sem stal na trgu.
Zaklene vrata sobna za seboj,
pogleda mi v oči, potrka mi
po rami pa nagovori me: Šimon!
Odkar sem v Škofji Loki, te poznam
in vem, da trden si katoličan!
Ti veš pa tudi, kdo nam meša vero.
To Trubarjeva nova je svojat
predrzna protestantovska, ki seje
med ljudstvom našim seme svoje grešno.
Ti veš, da tudi v starem mestu našem
odpadlo mnogo je ljudij od cerkve
edinozveličavne papeževe.
Nemara tudi veš, kdo hodi semkaj
že dalje časa zapeljavat ovce.

To predikant je Jurij Dalmatin!
Neumen ni ta človek, saj prevedel
je celo Sveto pismo, žalibog,
na jezik naš; a mož je krivoverec!
Peklenško zvit je in hudoben tudi.
On kriv je vseh zmešnjav v dolini naši.
On zvabil že je toliko meščanov
v pogubne mreže svoje s pridigami
in z bukvami slovenskimi! Povej,
moj ljubi Šimon, je li vreden mož,
da še živi? Poslušaj, kaj ti pravim!
Izvedel sem, da jutri pride zopet
ta Jurij Dalmatin k nam iz Ljubljane,
razširjat krivo vero. Za gotovo
prispe popoldne po cesti v Loko.
Počakaj ga kje sredi hoste, Šimon,
pa ga ubij! Če si ne upaš sam,
najemi korenjaka si še dva!
Ubijte ga! To bode dobro delo,
povrhu pa poplačam vas pošteno.
Vsak izmed vas dobi po en cekin!
Razumeš? Znaš molčati? Mož - beseda?
Da, mož - beseda! rekel sem kaplanu
in stisnil sem mu mehko belo roko ...
A če izve se, kdo ga je ubil? —
opomnim rahlo Vurcnarju — gospod,
potem obesijo me prav gotovo!

Pošteno delo ravno ni uboj . . .
Le bodi brez skrbi! me potolaži
kaplan. Jaz jamčim ti, moj ljubi Šimon,
da raditega ne zgubiš lasú . . .
No, ali vaju sem nalagal — kaj?
Potrpimo še, malko poležimo!
Gotovo ga še danes v pest dobimo!

Prvi.

Čuj, kak na brezi tam se dere voga!
Nemara ptica nam vsem trem se roga!

Drugi.

Kaj detel zdaj tako po gabru kljuje?
Mar koga vidi, ki se približuje?

Tretji.

Tam veverica se je splášila!
Po smreki naglo kvišku pleza spak.
Žival začula kje je kak korak,
nečesa bržčas se ustrašila! . . .

Prvi.

Pst! Meni zdi se, nekdo res prihaja!
Oh, zlat cekin! Kar sapa mi zastaja!

Drugi.

Res! Gromska strela! Že se bliža tam!
To predikant je luterski — in sam!

Tretji.

O, Mati božja! To je Dalmatin!
Že čutim v žepu Vurcnarjev cekin.
Le tiše, fanta!

Prvi.

Škoda ga bo, škoda!
Če tega - le ubijemo gospoda.

Drugi.

Ponosna res njegova je postava
in lepa je njegova moška glava.

Tretji.

Obraz mu obsenčuje črna brada
in lahek plašč mu črn čez hrbet pada.

Prvi.

Le bliže, bliže, luteranski mož!
Saj kmalu, kmalu v rokah naših boš!

Drugi.

Hej, vstanimo! Zdaj baš je pravi čas!

Tretji.

Le nadenj, fanta! Prvi vdarim jaz!
Ubijmo ga! . . .

Prvi.

Ubijmo predikanta!

Drugi.

Hudiča!

Tretji.

Krivoverca, protestanta!

II.

Skoz okna Škofjeloškega gradú
ozira jasno jutro se poletno;
in žarki solnca plamenečega
oživljajo, poljubljajo bolnika,
ki v naslonjaču usnjatem starinskem
sedí ob oknu pa se pogovarja
s prijateljem in z ženoj mladoj svojoj.
Bolnik je Dalmatin, njegova žena
je Barba, in njegov prijatelj zvesti,
ki prišel na obisk je iz Ljubljane,
je Adam Bohorič. Ves ginjen gleda
v sovernika in gosta Dalmatin;
stisnivši krepko mu desnico drago
mu pravi: »Ljubi moj prijatelj Adam!
Kako me veseli, da spet te vidim!
Pred tednom dnij pa bal sem se že res,
da ura mi odbila je poslednja!
O, tí zaslepljenci, tí zapeljanci!
Pričakali so bili me ob poti
pa me napadli tam ob belem dnevu
izza zasede so z gorjačami.

Razbojnik pravi pa je sedel takrat
tu v Škofji Loki v kaplaniji svoji —
sobrat moj in tovariš v Kristusu,
pobožni Urban Vurcnar in pa molil,
da bi naklep posrečil se njegov!
Pa ni posrečil se! Ubili niso
najeti tolovaji me njegovi.
Pobili že so bili me na tla,
a tisti hip prikaže se na srečo
rešilni angel, jezdec, naš soverec
Elija Paradajzar. Ko bi trenil,
pobegnili so napadalci v gozd.
In tisti večer sem predramil se
iz nezavesti v sobi tej-le slab.
Res, hudo trpel sem vsled težkih ran,
a bil sem živ, živ, dragi moj prijatelj!
In danes čutim se že zdravega
in kmalu poletim iz gnezda spet
na delo med ubogo ljudstvo naše» . . .

Bohorič.

In drugi angel, ki ti stregel je
v bolezni in bedel ob pósteli,
je noč in dan pri tebi, Jurij, glej,
hči Trubarjeva je, soproga tvoja!
Prav včeraj pisal sem mu v Derendingen
častitemu očaku našemu

o najnovejšem tem dogodku tvojem.
Kako razveseli se zlata duša,
ko videl bode, da si živ in zdrav,
da niso te ubili papežniki!

Dalmatin.

Prelepa hvala ti za to uslugo!
Hvaležen res sem svoji Barbari,
da stregla mi je in me negovala
ko prava, dobra žena, ki me ljubi...
Srce imaš čuteče v prsih, Barba!
Zdaj šele vem, čigava ti si hči...
In baš te dni, ko ležal sem bolan,
podobe vstajale so v duši moji
in videl svojo ljubo sem mladost,
ozarjeno ko jutro pomladansko...
Tako je včas. Takšna je skrivnost
človeškega duhá. Kedar teló
trpi in kadar gledamo že blizu
smrt blede s svojimi očmi, prijatelj,
tedaj se duša osvoboja rada
in dviga kvišku se iz kletke svoje.
Tedaj oziramo se v dni minule.
V trenutku včas nam prikaže se
življenje naše vse. V podobah pestrih
pomiče mimo nas se naglo vse,
karkoli doživeli smo kedaj.

Tako sem gledal tudi jaz te dni
v trpljenju svojem težkem vso mladost.
Najdalje mi je stala pred očmi
pač slika tista, ki mi je najljubša . . .
Tam v daljnem Derendingenu sem bil.
Dijak sem bil. Iz Tibingena prišel
bil na počitnice sem k Trubarju.
Ne prvikrat. Prav vsako ljubo leto
me vabil k sebi slavni je rojak.
Na vrtu sva sedela v senci lipe
pa govorila sva o tem in onem,
največ o bogoslovskih študijah,
ki dovršaval sem jih tista leta.
Pozorno je poslušal modri starček,
kar pravil sem mu o poskusih svojih
iz našega jezika. Gledal mi
naravnost je v obraz, zamišljen ves.
Tedaj pa mi polóži roko svojo
na ramo ter mi reče resno: »Jurij!
Naslednik bodi mi pri delu svetem,
ki jaz sem prvi lotil se ga bil
med našimi ubogimi rojaki . . .
Osivel sem ob trudu za Slovence,
postaral sem na tujem se, moj Jurij!
Največja radost srcu mojemu
na stara leta je v pregnanstvu tukaj,
ko vidim, da rojaki so vzbudili

iz spanja svojega se dolgega.
Živeti so začeli, misliti,
odkar sem osvobodil jih iz jarma
papistovskega sužnjega, kajneda?
A velik je vinograd, mnogo dela,
in zmerom še premalo delavcev!
Ti kmalu se pridružiš v domovini
možem pogumnim kot apostol mlad,
ki evangelje boš oznanjal čisto,
svobode vero našo med rojaki!
Mlad si, moj sinko. Glavo pametno
podaril ti je Bog. Učiš se rad.
Vsi hvalijo učitelji te tvoji.
In jezik najin ljubi materni
znaš pisati še lepše nego jaz.
O, delaj Dalmatin moj, delaj, delaj!
Moj dan nagiblje se k večeru že
in kmalu me ogrne črna noč.
Glej, jaz pojemam, ti pa moraš rasti.
Če ti mi boš naslednik, moj učenec,
zatisnem lože trudne kdaj oči!« . . .

Glas tresel se mu je pri teh besedah,
v očeh so lesketale se mu solze
in ginjen me objel je modri mož . . .

Tedaj pa prišla si na vrt, ti Barba.
Prisedla k nama si. In kaj potem

zgodilo se je, ali se spominjaš?
Oči ujele so se najine
za hip — in ta pogled tvoj topli, mehki
potrdil bil mi sladko je skrivnost,
da ljubiva se pravzaprav že davno.
In zarudela si . . . A jaz sem rekel:
Častiti patrijarh naš, oče Trubar!
Učenec vaš sem in obetam vam,
da delal v duhu vašem bom vse dni.
Na straži stal bom v domovini svoji
in branil bom rojake noč in dan
pred papežniki, ki grozijo nam,
podjarmiti nas spet pod peto svojo . . .
Dobrotnik moj ste, svetovalec moj,
učitelj moj ste in moj vzor veliki.
A danes vprašam vas in prosim vas,
al hteli biti tudi bi moj — tast?

Veš, ljubi Adam, kaj je storil Trubar?
Prišel je naju z Barboj za roké
in združil je desnico Barbino
z desnicoj mojoj ter dejal je ginjen:
Bog blagoslovi srečo vajino!
Nato poljubil naju je obá . . .
In gledal naju je očak molčé . . .
In lice porosile so mu solze . . .
Najlepši hip je to v življenju mojem.

Barbara.

In v mojem! Samo da ostal si živ!
Oh, zdi se mi, da dal te mi je Bog
iznova in da najin srečni zakon
začenja se šele sedaj, odkar
oteli smo te smrti, dragi Jurij!

Bohorič.

In tudi ljudstvo naše je dobilo
iznova te, prijatelj in tovariš!
Dokler na svetu živel bo Slovenec,
slovelo bode tvoje Sveto pismo,
ki ga podaril si v jeziku našem
iz svojega duhá nam v prid duševni.

Dalmatin.

Kar storil sem, to moral sem storiti.
Na delo me gonila je ljubezen
do naše lepe, mile domovine
in pa do bratov naših zapuščenih.
Predragi Adam! Ti omenjaš mi
zasluge moje na književnem polju.
A kdo bil prvi je učitelj moj?
Pri tebi, zlata duša, Bohorič,
najprej sem hodil v šolo v Krškem, kjer
zagledal luč svetá sem — in potem
pobratila sva v beli se Ljubljani,

učenec in učitelj na prosep,
ideje svete, ki navdušil zanj
je naju Trubar za — svobodo vere
pa za prosveto vseh rojakov naših!

Bohorič.

Učitelju učenec dela čast!
Kako so lepi dnevi polpretekli,
ko potovala skupaj sva na Nemško!
Še veš, kako prijazno bil sprejel
saksonski naju je volivni knez
Avgust na dvoru svojem? In potem
kako je v Vitenbergu čislalo
vseučilišče naju! Rečem ti,
da ni me bilo sram, da sem Slovenec!

Dalmatin.

Da, lepe čase preživela sva
tam v Vitenbergu, kjer se tiskala
slovenska biblija je nama. Trud
je bil to, resda, velik trud naporen,
dokler zagledalo ni Sveto pismo
dne belega. A trud, to je življenje!

Bohorič.

Tako je! Le kdor dela, ta živi!
Zato živimo na slovenski zemlji
v resnici zdaj le protestanti mi.

A kdor ni z nami, ta po temi tava,
ko mrlič on v gomili zmote spava.

Dalmatin.

Zahvaljen bodi mi, dobrotni Bog,
ki iz morilčevih si rešil rok
me in rojakom mojim me ohranil!
Dokler bom živel, bom pogumno branil
svobodo evangelja in vesti!
O Bog, daj zopet čile mi moči,
da pojdem lahko v vojsko nad papiste,
sovražnike resnice, antikriste!

III.

Noč, pozna noč pokriva s plaščem črnim,
po katerem se leskeče tu pa tam
katera zlata zvezda, hrib in dol.
Po cesti pod Turjaškim starim gradom
korakata domov dva kmeta s sejma.
Molče drug z drugim stopa svojo pot
zatopljen v svoje misli in skrbí.
Vse tiho kroginkrog. Le v gozdu tam
nekje, na kakem votlem gabru morda
otožno uka sova . . . Tam, kjer cesta
zavije se navkreber, stojita
in brišeta z rokavi znoj si s čel.

»Hehe, glej, sosed!« reče kmet starejši,
»na gradu pa bedijo še gospoda!
Tam, vidiš, okno je še razsvetljeno!
In vendar sodim, da je že polnoč.«

Mlajši kmet.

Pa veš, kdo tam bedí? Škocjanski župnik,
sloviti luteranec Dalmatin!
Moj brat je grajski valpet na Turjaku
in vsak kotič pozna natanko v gradu.
On čudne pravil zadnjič mi reči
o predikantu tem je Dalmatinu.
Učen je bojda bolj ko škof ljubljanski
in bolj ko papež sam! Vse Sveto pismo
prevedel je na naš slovenski jezik.
Ta knjiga mu je vse, mu je studenec,
iz ktereга zajemlje svojo vero
ko vsak resničen protestant, saj midva
sva tudi luterana, je li boter!...
Škocjanski župnik zdaj sedi pri mizi
pa bere biblijo. In vsako noč,
ko vse že spava po obširnem gradu,
razsvetljeno še tisto-le je okno.
Moj brat opazoval ga je nekoč
po noči skoz ključavnico pri vratih.
Pri mizi sedel ti je Dalmatin
ko kip kamnit, zavit v talar svoj črni

pa gledal v Sveto pismo je zamišljen.
In vmes prijemal ti je za peró
pa pisal, pisal nekaj po papirju ...
Nekoč pa našel zjutraj ga je sluga
za mizoj spečega pri bibliji,
ko solnce že sijalo je skoz okno.
Na mizi pa gorela še je sveča ...
Čudak, čudak je ta Škocjanski župnik!
Po gradu si pripovedujejo,
da včasi pogovarja se z duhovi
v ponočnih poznih urah v sobi svoji.
In veš, kaj pravil tudi mi je brat?
Celo hudič prikazal se je že
enkrat bil Dalmatinu, sam hudič,
da motil bi pri delu ga pobožnem!
Kdo ve, če satana poslali niso
papisti zlobni k njemu iz zavisti,
ker toliko je duš katoliških
ujel za svojo vero papežu ...
Pa ni se bil ustrašil satana!
Naredil brž je križ pa mu pokazal
z desnicoj vrata! To ti je junak! ...
Glej, zmerom še gori tam tista luč!
No, tukaj vsaj je varen pred papisti,
ki že naganjali so mu v Škocjanu.
Turjačan dal mu v gradu je zavetja.
Bog vé, kaj spiše še za ljudstvo naše.

Učen dovolj je, in če ni se bal
hudiča samega, bo branil tudi
ko dosihdob še protestante svoje,
čeprav nam bližajo se slabi časi . . .

Starejši kmet.

Al ni to tisti Jurij Dalmatin,
ki skoro bili bi ubili ga
pred nekaj leti bojda v Škofji Loki
papisti? Saj od tam je prišel k nam
v Škocjan za pastorja. Kaj ne da, sosed?

Mlajši kmet.

Tako je! To je tisti mučenik,
učenec Trubarjev, zdaj naš vodnik!

Starejši kmet.

Ej, vsi smo mučeniki, mi tlačani!

Mlajši kmet.

Prav praviš! Pa odkar smo luterani,
vsaj rimsko vrgli s sebe smo igó!

Starejši kmet.

Svobodna nam je duša, a teló
še zmerom žuli tuji grajski jarem
in reveži trpimo še po starem!

Gorjé ko mah drži se kmečkih koč...
Oh, jaz imam domov še dolgo pot...

Mlajši kmet.

Pa zbogom! Jaz na levo grem od tod!

Starejši kmet.

In jaz na desno. Sosed, lahko noč!

Trije sodi.

(1584. l.)

Andrejčič Boštjan, ljubljanski meščan,
prejel tri velike je sode.
Iz Nemčije nekdo pošilja mu jih.
Kaj neki v treh sodih teh bode?

Kaj bode! Otročje je vprašanje to!
I, nekdo pošilja mu vina!
Kdaj v hrastovih dogah od Noeta dnij
drugačna je bila vsebina?

V Ljubljano iz Nemčije dolga je pot.
In da se kak sod ne razpoči,
močno okovali previdni ljudje
z železnimi so jih obroči.

Andrejčič Boštjan, goreč luteran,
navrta sod prvi — kaj, vraga!
Začaran nemara skrivnostni je sod?
Iz pipe ne teče nič vlaga?

Andrejčič Boštjan, ljubljanski meščan,
navrta sod drugi — mrcina!
Kosmato zakolne Andrejčič Boštjan.
Iz pipe že spet ni nič vina!

Andrejčič Boštjan, ljubljanski meščan,
navrta sod tretji — spet suša!
Ha, kdo tak grdo se pošalil je ž njim?
Pač kaka papistovska duša!

Razkačen razbije sod prvi — in glej,
to čudo vseh čudes peklenskih!
Strmečim očem se prikaže namah
kup samih knjig — biblij slovenskih!

Razbije sod drugi Andrejčič Boštjan
pa vpričo sovercev, mož srenjskih;
osuplim očem se prikaže na dan
kup samih knjig, biblij slovenskih!

Še tretjemu sodu razbije on dno —
spet biblij slovenskih kopica!
In Dalmatin Jurij pošilja mu jih...
Hej, kaka vesela novica!

Trubarjeva smrt.

(1586. l.)

Priletela ptica s severa glasnica;
črna in usodna prišla je novica.

Kakor blisk iz kraja v drugi kraj letí;
obiskuje mesta, trge in vasi.

Preletí planine, preletí doline,
vsako tiho kočó naše domovine.

Doteknila s krili že se je zvonóv.
Žalostna odmeva pesem z vseh stolpóv.

Kaj se je zgodílo, kaj se pripetilo,
da pritiska srca ljudska s táko silo?

Kaj se je zgodilo, da ko črn je prt
nad slovensko zemljo velik razprostrt?

In potrť, otožen gleda znanec znanca,
koder luteranec sreča luteranca...

K Bohoriču plane Dalmatin. Odprl
dver je pa mu rekel: »Trubar je umrl!«

Legenda o Jurjevem kloštru.

(1569. l.)

»To je torej Jurjev klošter
tisti slavni kartuzjanski!
O, za Bóga, v kakem grabnu
tu se skriva med gorami!
Turek ga ne najde lahko...
Solnce dviga se visoko
že na nebu, kresno solnce.
Ali čudno, okrog kloštra
vse je tiho še in mrtvo!
Pa naprej v imenu božjem,
dragi spremljevalci moji!
Moram videti, če res je
vtihotapil tudi tukaj
herezije duh se kužni...«

Konj zahrska pod jahačem.
In počasi stopi s sedla
Polydorus Montagnana,
naddijakon akvilejski,

župnik Laški in pa strogi
inkvizitor verski . . .

Vrata
teška v kloster so odprta.
Polydorus Montagnana
išče po hodnikih dolgih
kartuzjancev. Vse je tiho.
Ni nikjer je žive duše.
Kar prikaže star se frater
izza vogla ves osupel.

»Kje očetje so menihi?«
jezen vpraša Montagnana.

»»Vsi razšli so se po svetu,
Bog ve kam, na vse vetrove!
Samo dva sta še ostala:
Stari pater Avgustinus
in pa mladi Innocentius . . .««

»No, in kje sta ta meniha?
Celici mi brž pokaži
njiju, da se sam prepričam,
če moža sta prave vere!«

»»Prečastiti! Želje vaše
izpolniti vam ne morem!
Stari pater Avgustinus

je pijan ko čep! Na tešče
tri izpil je že bokale
mi starine! Dan za dnevom
moram mu nositi vina
v celico. Saj govoriti
pater bi ne mogel z vami!««

»No, in pater Innocentius?«

»»Ne utegne! Lepa nuna
mlada prišla je iz Prage
ga obiskat že pred tednom.
Izza tiste ure ni ga
bilo še na svetlo. Kaj se
pogovarja z lepoj nunoj
naš častiti Innocentius
že ves teden, sam Bog vedi!««

Nič ni rekel župnik Laški
in oglejski naddijakon
Polydorus Montagnana.
Samo vzdihnil je globoko,
naglo šel iz samostana.
Brž popel se spet je v sedlo
pa odjahal s spremljevalci.

Skakači.

(1583. l.)

I. Maruša Medvedova.

To služba je božja vesela!
Najburnejši vije se ples
po cerkvi skakaški v Planini.
Vse meša se urnih teles.

Vrtijo se pari objeti,
dekleta in žene, možjé
in skačejo kakor zblazneli
in mečejo kvišku nogé . . .

»Še urneje skakajte, bratje
in sestre po cerkvi okrog!« —
Maruša Medvedova pravi —
»v nebesih to sam želi Bog!

»In jaz sem prerokinja vaša!
Prekrasen imela sem san.
Prikazal se bil mi je Jezus,
od angelov svetih obdan.

»In videla vse sem svetnike.
Odprto je bilo nebó.
Zamaknjeno gledalo rajsko
je blaženost moje okó.

»In, glejte, naš Jezus približa
se mi in z nebeškoj vodój
poškropí me iz zlate posode
sam s svojoj presvetoj rokój.

»In Jezus obrne se k meni,
slovensko me nagovori:
,Maruša Medvedova!‘ pravi,
,izvoljenka moja si ti!‘

»Sezidaj mi cerkev na gori,
za vernike nove nov hram!
Z veselimi srci častite
poslej me in molite tam!‘

»In zdaj ga imamo, soverci,
hram božji na gori le-tej!
Radujmo svobode se svoje,
Bogú na čast plešimo, hej!

»Povešajo žalostne glave
papisti po cerkvah le naj!
A naša je vera vesela,
nam služba je božja sam raj!

»Le skakajte, bratje in sestre!
Saj to je nebeški ukaz.
Saj z vami vred plešem v čast božjo
Maruša Medvedova jaz!«

II. Jerom Stopistran.

(1584. l.)

V Koroški Beli, v farni cerkvi
skakačev zbran je pisan roj,
mož, žen, deklet in fantov mladih . . .
Kaj neki zopet bo nocoj?

Trenutek bliža se slovesni.
Veliki luster je prižgan.
Na leco stopil kmet je mladi,
veseli Jerom Stopistran.

»S papisti proč in antikristi!
Tako skakači pravimo.
A kdor nas moti v službi božji,
mi v bran se mu postavimo!

»Le mi imamo pravo vero,
le mi častimo prav Bogá!
In jaz sem prerok vaš, mesija,
poslan na zemljo iz nebá!

Jaz med slovenskimi skakači
najvišjo sam imam oblast!
A vi posnemajte nocoj me,
karkoli počnem v božjo čast!«

In brž je vpričo njih se slekel
na leci Jerom Stopistran . . .
In slekli vsi so se skakači,
začel se ples je razuzdan . . .

Nag Stopistran je skakal ž njimi,
do belega je plesal dne . . .
A zjutraj prišli so beriči
in zvezali so mu roké . . .

III. Stopistran in hudič.

(1584. l.)

Nocoj pa spet v Koroški Beli
skakači plešejo veseli.

In mladi Jerom Stopistran
po cerkvi pleše ko pijan

sam od pobožnosti skakaške
soverce navdušuje vaše.

Pa glej, sred cerkve nov skakun
prikaže se — ha, črn koštrun!

Osuplo se koštrun ozira,
plah po ljudeh oči upira.

»To ni koštrun, to je hudič!
A jaz ga ne bojim se nič,

»jaz Stopistran! Zagovorim ga,
nazadnje pa še umorim ga!

»Zdaj, satan, skočil nam si v past!
Zdaj suženj naš si, naša last!

»Ne boš več duš nam zapeljal,
s skušnjavami nas nadlegaval!

»Jaz Stopistran sedaj te, črt,
obsojam na krvavo smrt!«

Osupel se koštrun ozira.
Vsa cerkev vanj oči upira.

»»Tá Stopistran, to je junak!
Bojí se, glejte, ga sam vrag!

»»Kaj bi ne bali se ga tisti
papisti naši, antikristi!««

»Nož sèm!« ukaže Stopistran —
na tleh hudič leži zaklan.

IV. Matija Golež.

(1608. l.)

To vam Moravški je skakač,
Matija Golež, mlad kovač.

V kovačnici po dnevi kuje,
po noči pleše, poskakuje.

Tako zna skakati lepó,
da vsi tržani k njemu vró

na službo božjo preslovito
na skednju tam velikem skrito.

Vladarju Ferdinandu pa
všeč Goležev ni ples bil tá!

In nuncij papežev Salvago
je rekel: »Naj prepuščam zmago

»nad rimsko cerkvijo sedaj,
ko kmalu lutrstvu bo kraj,

»umazanemu mar kovaču,
Matiju Goležu, skakaču!?»

In bil ujet je tisti dan
skakač in proti Trstu gnan.

A Golež se pri sebi smeje:
»Pokaj bi hodil na galeje,
»ko skakati izvrstno znam!
Ne, mučiti se vam ne dam!«

Ušel, uskočil je beričem.
Zaman so vohali za ptičem.

Izginil jim izpred nosú
je v temni noči brez sledú.

Ilija pred Jurjevim kloštrom.

(1570. l.)

... »sev ziehen im landt umb,
... die Pharrherren, von wegen
dasz sy Tacz, Leib- vnnd andere
Steuer auf den Canzeln, da
man gottes wort solte verkhünden
vnnd solcher sachen geschweigen,
abzubringen . . .«

Iz kronike Jurjevega kloštra.
(Orožen: »Das Dekanat Tüffer«.)

Ilija Gregorič, stari hajduk,
plane pokoncu, oči si pomane
v svojem šatoru: »Bel je že dan!
Trobar, zatrobi! Ves tabor naj vstane!«

Vstajajo, shajajo, zbirajo že
okrog vodnika se vstaši tlačanje . . .
Ilija pa se zasmije: »Možjé!
Kakšne nocoj jaz sem sanjal vam sanje!

»Mize pogrnjene . . . Krač in klobas
cele kopice pa belega kruha!
Vince rumeno se v čašah iskri,
mi pa namakamo grla si suha!

»Sanje prelepe sem sanjal, kaj ne?
Ali lahkó vam jih žive pokažem!
Cesto pod noge! Naprej za menoj!
Kmalu prepričate se, da ne lažem.«

Brž se vse vzdigne na novi pohod.
Sneg pod koraki jim naglimi škriplje . . .
Daleč za hrbtom Planina je že . . .
Srce armadi čimdalje bolj vtriplje . . .

Ilija Gregorič, zviti hajduk
prišel pred Jurjev je klošter z Bezjaki;
s tristo uporniki tja je prihrul,
s tristo slovenskimi kmeti junaki.

Z mečem si vrata je težka odprl
pa se zadr! : »Kartuzjanci častiti!
Pot nas utrudila danes je k vam.
Dajte nam jesti in piti!

»In ko najemo, napijemo se,
potlej poveste, zakaj — brez zamere! —
tudi vaš klošter že sto in sto let
krive grajščinske je vere!

»Pravega ste zatajili Bogá
na evangelje pozabili sveto!

Božje besede že davno ne več —
tlako oznanjate rajši prokleta! . . .

»Bratje, k obedu!« . . . Na Ilijev klic
kmetje njegovi so v klošter vlomili;
jeli mesó in pšenični so hleb,
v kleti se vinca napili.

Peter Kupljenik.

(1587. l.)

»Kdo je? Kdo tam trka v pozni noči?«

»»Vaš soverec in ubog popotnik,
ki vas nujno prosi prenočišča,
prenočišča in pribežališča!««

»Vstopi, brate, vstopi! Ali kdo si?«

»»Kupljenik! Kaj več že ne poznaš me?««

»Ti si, Peter? Kupljenik! Je res li?
Ni mogoče! Duh je tvoj nemara . . .
Kupljenik, prijatelj moj — ta revež
v grobu zdavnaj že trohni na Laškem,
pravijo, nekje okoli Vidma!«

»»Jaz sem, jaz sem Kupljenik tvoj živi!««

»Bog te sprejmi! Sedi, pa povej mi
zgodovino svojega jetništva!

Vse je tiho. Črna noč pokriva
že Ljubljano in obé kazali
že stojita kvišku tam na uri.
Nihče tukaj te ne bode slišal!
Nihče tukaj ne izda te, Peter.«

»»Jahal sem po cesti od bolnika
blizu Škofje Loke, držal v rokah
biblijo pa čital in premišljaj.
Vroč je dan poleten in skoz hosto
jaham tisto uro v hladni senci.
Konj počasi stopa. Ne mudi se
mi nikamor. Kar izza grmovja
plane lovcev truma proti meni . . .
»Ha, imamo te, ti prerok krivi!«
vpije name družba in grozi mi
s palicami, tepe me in veže
ko zločincu roke mi na hrbtu . . .
»Ne uideš, predikant prokleti,
iz pesti nam več! O, ne uideš!
Oj, to bo vesel nadvojvod Karel,
ki ukazal nam, te je ujeti,
protestant ti, antikrist neverni!
In plačilo nam ne izostane!« . . .

Vlekli so me v Škofjo Loko, v ječo
me zaprli so papisti divji.

Od veselja streljali s topovi
so na gradu! A iz Loke gnali
peš so me beriči na Tolminsko,
odondod pa dalje do Gorice.
A goriški župnik me je poslal
pred nadškofa patrijarha v Videm.

Zdaj je konec! Vsak dan sem zdihoval
v temni ječi. Patrijarh me pošlje
v Rim — in tamkaj dali bi mi piti
strup, ki ga bal se svoje dni je
Primož Trubar sam! Addio, bratje!
Tiho sem poslavljal se od svojcev
od sovercev, od rojakov v mislih.
Domovina moja! Oh, nikoli
več ne bom te videl! Zbogom, zbogom!
Kapale so solze mi po licih,
kapale na biblijo slovensko,
na edino tolažilo moje . . .
Štel sem ure, štel sem dneve, tedne.
Vsak trenutek zdel se mi je večnost . . .
Vem, kako ste trudili se zame.
Hvala vam za vso ljubezen vašo!
Vse minulo je sedaj trpljenje
in svoboden zopet sem, svoboden!
Veš, ušel sem srečno jim iz ječe
kakor svoje dni apostol Peter.

Njega rešil bil je angel božji,
mene angel pa človeški — ženska,
hči ječarja mojega prelepa.
Smilil se ji predikant je mladi.
Sama prišla bila ti je k meni
v gluhi noči, ko je vse že spalo
pa odprla mi je težka vrata.
O, ta zlata duša, dekle laško!
Za slovó sem jo poljubil ginjen
in objel sem jo hvaležen. Ona
trepetala je na vsem životu
ter se bala, da moj beg predrzni
ponesrečil ne bi se . . . A roka
božja me iz Vidma je izvedla —
in pri tebi sem nocoj, prijatelj!«

Jurij Bohinec.

(1587. l.)

Kaj storil je Jurij Bohinec,
nesrečni ljubljanski meščan?
Beriči ženó ga po cesti.
V verige jetnik je vkovan!

Na ulici zbira se ljudstvo
in okna odpirajo se,
iz vež in z balkonov sosedi
za njim vsi ozirajo se

in majejo z glavami: »Kaj je?
Oh, kakšna sramota! Zaprt!
No, boljše ko v ječo, vam rečem,
pri priči oditi je v smrt!«

»»Pa kaj je zakrivil ubožec?
Da storil zločin bi bil kak?
Ne, ne! Ni mogoče! Prijatelj
Bohinec je bil poštenjak!««

»»»Nesrečna družina njegova!
Oh, žena pa kopa otrok!
Možjé, to je žalost velika,
to stok mu je v hiši in jok!«««

In dalje po ulicah tesnih
meščana Bohinca ženó;
in vsak, ki ga sreča, se čudi,
češ, kdo pač zločinec je to?

Zakaj bil zaprt je Bohinec,
še tisti so zvedeli dan.
Ko iskra je šlo po Ljubljani:
Bohinec je vnet luteran!

In storil zločinstvo je strašno:
Slovensko je biblijo bral!
In škof je to zvedel in z ječoj
možá je zato kaznoval.

Francesco Barbaro.

(1593. l.)

Jaz, patrijarh oglejski in nadškof
Francesco Barbaro, tvoj brat in sluga,
nocoj ti pišem pismo, sveti oče!
Ti ne verjameš mi, kako teškó
peró mi gosje teče po papirju.
Oh, zdi se mi, da ne pomakam ga
pisala svojega v črnilo, nego
v kri svojo, v solze svoje in v svoj žolč.
A pisati ti moram. Tvoj ukaz
le izpolnjujem, ker sem ti udan.
Tam zunaj davno spava že Oglej.
Nad mestom sanja tiha, mirna noč
poletna, jaz pa še bedim za mizoj
pa pišem ti pri sveče luči pismo . . .

Pred kratkim sem povrnil se domov.
To bilo potovanje je težavno,
ki sem izvršil s pomočjo ga božjo
po naročilu tvojem, sveti oče!
Prepotoval dežele sem slovenske:

primorsko, kranjsko, štajersko, koroško.
Deset prebil sem mesecev na poti,
da s svojimi prepričam se očmi
in s svojimi prepričam se ušesi,
kako stoji katoliška še cerkev
pa sveta vera naša med Slovenci.

Po dnevi potoval sem in po noči
z molitvenikom v roki sem ti romal
pa molil sem za blodne ovce naše.
Vse videl sem. Vse vem. Oh, sveti oče!
Ko hodil po deželah sem slovenskih,
spominjal sem se živo evangelja:
»Ko spali so ljudje, je prišel satan,
pa nasejal plevela med pšenico.«
Sedaj je mrtev tisti Primož Trubar,
nesrečni apostat, ki zasejal
bil ljulike po njivah je domačih.
Umrl je krivi prerok, ali delo
njegovo, žalibog, živí še dalje
med narodom njegovim zapeljanim!
Oh, koliko je zla zakrivil mož!
Začel celo je pisati rojakom
pobožne knjige v maternem jeziku;
prevajal Sveto pismo jim je prvi
in ustanavljal šole je med ljudstvom —
vse proti volji svete cerkve naše!

Vse ljudstvo skoro v teh deželah lepih
udano hereziji je peklenski
in noče slišati nič več o Rimu!
Vse ljudstvo skoro — kajti, sveti oče,
še našel nekaj sem ljudij, ki zvesti
ostali so v viharjih ti najhujših.
Pohvalil sem jih in potrdil v dobrem.
A proti krivovercem bil sem boj,
boj neizprosen. Tu sem opominjal,
svaril in prosil, vabil jih nazaj
ko izgubljene ovce v stari hlev,
a tam nastopal spet sem siloma
brez vsakega usmiljenja in strogo.
Na roko šel mi modri je vladar
dežel omenjenih, nadvojvod Karel.
Zlata je vreden res ta nemški knez.
Goreč katoličan je, mož pobožen
in luteranov videti ne more.
Ta princ zasluži, da povzdigne se
tako po smrti med svetnike božje!
Saj samo brachium saeculare še
nam more rešiti v teh krajih vero ...

Veliko britkega doživel sem
na potovanju po deželah teh.
Pred Turki moral sem celo bežati.
A dobri Bog naklonil mi je tudi

prenekatero bil veselo uro.
Največjo blaženost občutil sem,
kadar izročati so morali
mi protestanti knjige krivoverske.
Ko gledal sem, kako narašča kup
na javnem trgu biblij in postíl
in pesmaric in drugih knjig slovenskih,
ko smo zažigali grmade take
pevaje psalme, ukala je duša
od sreče v prsih mi, in ko požiral
je ogenj lačni bukve satanske,
od samega veselja sem se jokali!
Več takih lepih hipov sem doživel
v Ljubljani, v luterancev glavnem gnezdu,
v Celovcu, v Celju in pa v Novem Mestu
ter tu pa tam na kmetih, po vaseh.
A ljubi Bog je skrbel zame tudi,
da nisem se prevzel vsled srečnih dnij.
Zato nalival mi je za pokoro
v življenja čašo grenkega pelina.
Oh, marsikdaj izpiti sem ti moral
požirek bridek . . . Veš, največjo žalost
občutilo srcé je moje čisto,
ko videl sem, da skoro vsi pastirji
duhovni bili so oženjeni!
Poučeval sem jih duhovne brate,
kak grdi greh je ženska, in pa kaka

jih čaka kazen tam na onem svetu,
če ne odpovedó ljubezni se . . .
A, žal, pogostokrat sem pridigal
ušesom gluhim, metal bob ob steno!
Sam Bog ve, kaj je pravzaprav na ženskih,
da čisto zatelebaní so vanje
celo duhovniki premnogi! Čudno! . . .
Po mojih mislih mora pač imeti
sam satan zvite svoje kremplje vmes.
Brez njega bi ne bila zapeljala
nesrečna Eva v rajú Adama . . .

Nadzoroval sem tudi samostane.
Oh, tudi v kloštre se je vtihotapil
bil črez zidove že posvetni duh,
in Luter bil veliko je okužil
redovnikov in nekaj tudi nun.

Že v Stični našel sem pri kartuzjancih
vse polno mladih žensk bil v samostanu,
da ves osupel sem oziral se
po koridorih in po celicah.
Na vsak korak sem srečal kako žensko
okroglolično in očij veselih
in zapeljivih! Bog se me usmili
in reši hudih me skušnjav, sem molil
in prosil angela sem stražnika,

naj me ne zapusti, ko prvo noč
odhajal spat sem v celico samotno.
Lah sem, moj Bog, in vroče sem krvi —
pri sebi mislil sem — kako lahko
nesreča pripetila bi se mi
v opasni hiši taki! . . . Drugi dan
izgnal iz samostana vse sem ženske,
čeprav so ugovarjali menihi
ukazom mojim strogim, njim neljubim.
A kmalu sem ukrótil godrnjače,
ko sem pomolil jim pod nos — tvoj breve.

Iz Stične potoval sem v Pleterje,
da vidim tudi ta častiti klošter
očetov kartuzjancev. Bože moj,
kako osupnem, ko prestopiti
sem hotel samostanski prag! . . . »Kaj češ,
papist?« — ustavi človek me posveten,
nadut bradač in gleda me osorno —
»Kaj hočeš, pop? Menihov iščeš morda?
To ni več klošter, nego grad je moj,
in jaz sem protestant, da veš! Pa zbogom!«

Potr in žalosten do solz sem romal
v Kostanjevico, kjer leži slovit
in starodaven klošter cistercijenški.
Utrujen, prašen, lačen sem prispel

pred samostan. Kaj samostan — cel grad,
trdnjava močna zdel se mi je klošter.
Da bi ne bil te videl jaz nikoli,
Kostanjeviški klošter cisterjcenski!

Približam se portalu — kar prikaže
se ženska mlada, gizdava, ošabna
in pravi: »Kaj želite, mož popotni?
Tu namreč jaz sem gospodinja, veste!
Brez moje volje ne zgodi se nič!
Sam naš častiti prior, vsi menihi
ukazom pokoravajo se mojim! . . .«

Dovolj sem slišal in dovolj sem videl.
Otresel prah sem klošterski s sandal,
obrnil hrbet sem Kostanjevici
pa brž odpotoval domov v Oglej . . .

Tako je bilo leta tisoč petsto
devetdeset in tretjega po Kristu,
ko na povelje tvoje, sveti oče,
prepotoval dežele sem slovenske.

Tam zunaj tiha spi poletna noč
in skoz odprto okno čutim morja
dih balzamski. Na mizi pred menoj
pojema sveča že voščena. Sklepam

ponižno pismo svoje, sveti oče!
A istina je vse, kar pisal sem
jaz patrijarh oglejski in nadškof
Francesco Barbaro, tvoj brat in sluga.

Župnik Lapidida.

(1593. l.)

Ves Kranj vreje danes v farno cerkev.
In zvonovi vsi pojó, pojó . . .
Prišel papežev je inkvizitor,
Barbaro Francesco . . . Kaj pač bo?

Glej, oblastno v sredi pred oltarjem
patrijarh oglejski že sedi.
Pred nogami mu ko hudodelnik
župnik Lapidida Franc klečí . . .

»Krivoverec!« — se zadere jezen
patrijarh nad župnikom — »tvoj greh
velik je, prevelik! Izpokôri
danes pred menoj se vpričo vseh!

»lškarjot si nehvaležen! Mater
cerkev si katoliško izdal!
Ne resnice svetega semena —
herezije si plevel sejal!

»Ženske tudi ljubil si, pohotnež,
živel pohujšljivo, apostat!
Javno si oženil se, nečistnik,
in prelomil svoj si celibat!

»Al prekličeš zmote krivoverske,
izgubljeni sin nesrečni moj?
Al prisežeš papežu pokornost
tu pred Bogom samim, pred menoj?»

»»Preklicujem in prisegam!«« . . . Trd, suh,
pa odločen bil njegov je glas;
in z nobenim trenil ni očesom
in kamnit ostal mu je obraz . . .

»Hočeš li ločiti se od žene,
ki ž njoj živel toliko si let
in rodil ž njoj, ah, celo otroke
ter dajal ljudem si grd izgled?»

Radoveden v župnika ozira
se k oltarju ves navzočni Kranj;
patrijarh oči upira svoje
vprašujoče jastrebove vanj . . .

Lapicida pa molčí, molčí še
in poveša môtne k tlom oči,

prebledeva, stiska ustne neme ...
Siromak se sam s seboj bori ...

Kar junaško vstane in vzravna se ...
»Ne tajim vam! Ženo res imam!« —
Glas se trese mu pri teh besedah. —
»Res je! Ljubim jo — in ni me sram!

»Ljubim ženo in jo bodem ljubil!
Rad izjavljam to vam vpričo vseh ...
In, sevé, otroke ljubim svoje ...
In vi pravite, da to je greh!?

»No, potem grešil pač Bog je prvi
ustvarivši ženo in možá!
V Rimu pa modrejši so ko stvarnik
in obsojajo celo Bogá! ...

»Ločim naj od ljubljene se žene,
ločim naj od svojih se otrok!
To zahtevate sedaj od mene,
hladni in brezsrčni vi trinog! ...

»Bog odpusti mi besedo grešno,
duši moji bodi milostiv!
Ne zameri mi, če nasprotujem
volji tvoji, saj jaz nisem kriv! ...

»Ločim se od žene in od dece!« ...
Lapicida reče na ves glas —
ne, ne reče! Vzdihne iz dna duše —
patrijarhu Barbaru v obraz.

In debele vlijejo se solze
Lapicidi Francu iz očíj ...
Prsi se vzdigujejo mu moške;
kakor dete joče se, ihtí ...

Opatinja Suzana.

(1593. l.)

V Mekinah puntajo se nune.
Kam zginil klošterski je mir?
Po refektoriju razlega
se danes strasten kreg, prepir.

Serafska bleda ženska lica,
srdito gledajo oči . . .
A sredi nun za dolgoj mizoj
Francesco Barbaro sedi.

»Poslanec svetega očeta
sem iz Ogleja prišel jaz,
da tudi klošter vaš pregledam
in pa, častite sestre, vas!

»Pokaj razburjate se, nune?
Prepričal danes sem se sam,
da krivo vero vtihotapil
je satan zviti tudi k vam!

»Duh Trubarjev vam zmešal glave
in vam popačil je srcé ...
In Dalmatinovih sem biblij
med vami našel — o, gorjé!

»Po moških tudi hrepenite
že nekatere, žalibog!
Dovolj je grehov, ljube sestre!
Oh, vizitator jaz sem strog!

»Prisezite zvestobo Rimu!
A ktera se ne pokorí,
zazidat dam takoj za kazen
jo v celici na žive dni!«

In iz strahu so vse prisegle
Mekinske nune tisti dan.
Opatinja Suzana sama
prisegla ni. Ves trud zaman.

Pokleknejo pred njo vse nune:
»Ne loči se od nas nikar,
Suzana, draga mati naša!
Kaj res nič več ti nismo mar?

»V samotni ječi boš trpela,
Suzana lepa, dan in noč,

ko v grobu živa pokopana.
Ne reši te nobena moč!«

»»Ne, sestre moje! V večno ječo
zazidajo mi le teló;
duh moj ostane pa svoboden,
duhá tirani ne zapró!««

Flerič.

(1594. l.)

Kamilo Suarda, vicedom,
ko purman se jezí
in luterance kamniške
ošteva in kričí:

»Že zopet prišla mi o vas
je tožba na uhó!
Za predikanti tekate
ko kôze za soljó!

»Še zmerom v tempelj luterski
tja nosi vas sam vrag!
Ne veste, da prestopate
vsakpot peklenski prag?

»Pokaj pa cerkev v Kamniku
imate tu domá?
Zakaj domá ne molite?
Kaj tukaj ni Bogá?

»Vi puntarji prezirate
nadvojvodov ukaz!
Če se ne spreobrnate,
vse v luknjo vtaknem vas!

»Ovc luterskih pa, Flerič ti,
si bil koštrun doslej!
Ti vodiš čredo v tuji hlev!
Zakaj, zakaj? Povej!«

Popraskal se po tilniku
je Flerič in nato
zabrusil v brke Suardi je
naravnost on tako:

»Goreče v cerkvi farni smo
molili svoje dni,
prosili pomoči Bogá —
uslišal Bog nas ni!

»Še danes žuli jarem nas
na vratu pretežak.
Kar hoče, zmerom dela še
grajščak s tlačani vsak.

»In mislili smo: Ljubi Bog
nas pač razumel ni!
Pri maši župnik z Bogom le
latinsko govori . . .

»A v cerkvi luteranski, ej,
slovensko vse je tam!
In z Bogom pomenkuje se
duhovnik tudi sam.

»Zdaj vemo, da naš jezik zna
le luteranski Bog!
Nemara on usliši nas
in reši nas nadlog . . .

»Kam molit hodimo Bogá,
nikomur nič ni mar!
Bog sam pastir je naših duš,
src naših gospodar!

»Kaznujte nas, zaprite nas!
A rečem vam naprej:
Vse žive dni ostanemo,
kar bili smo doslej!«

Škofa Hrena jutrna molitev.

»Quod felix, faustum fortunatumque
sit ecclesiae catholicae . . . ad terrorem
atque oppressionem haereticorum . . .«

Iz dnevnika Tomaža Hrena (1617).

O, Bog in Marija devica!
Že sveti se zlata danica,
za goroj že svita se dan!
O, naj mi ne mine zaman!
Pomagaj mi spreobrniti
domačih čimveč protestantov!
Pomagaj mi, Bog, naloviti
kar največ se da, predikantov,
heretičnih zlobnih brezbožnikov,
ki v duše preprostih podložnikov
predobrega ljudstva slovenskega
natihoma sejejo
nevere semena peklenškega
in zviti se smejejo,
če seme tam vzklije,
če cvete, gre v rast,
a duše v propast
deró herezije . . .

Daj v pest mi, o Bog, spet učiteljev,
pregrešnih slepiteljev,
ki bojda ljudi poučujejo,
v resnici tlačane pa ščujejo
ves čas k nepokornosti,
k upornosti!

Pomagaj, o Bog, mi nabrati
spet biblij slovenskih kopice!
V čast tvojo jih hočem sežgati,
in v slavo Marije device
naj upepeli mi jih plamen!
In solnce naj sije z nebes,
da lepše bo gorel moj kres!
Na vekomaj amen.

Aleksandrijska knjižnica.

(389. l.)

»Smrt Zevsu, Neptunu in Veneri, Martu!
Paganskim bogovom lažnjivim vsem smrt!
Porušite njihove temple, kristjani!
Malikom srd sveti naš, bratje, in črt!

»Naš bog, to je Kristus! Čast, slava mu večna!
To naša je vera vsarimska poslej!
Tako ukazuje naš car Teodozij . . .
Podirat malike, kristjani! Naprej!

»Vse pade naj v prah! Aleksandrijo svojo
očistimo starih paganskih marog!
Vse, kar ni krščansko, naj zgine pred nami,
Naprej z menoj, bratje! Hej, živel naš bog!«

To reče škof Teofil množici zbrani.
In tisoč in tisoč polblaznih ljudij
že dere iz cerkve na trg. Kakor reka
šumeča črez prag se valí in valí,

razliva po ulicah se ko povodenj
noseča po mestu grozoto in strah ...
Že padajo kipi bogov umetniški,
kamniti in bronasti padajo v prah.

In dalje in dalje ... Gorjé vama, pagani!
Kristjani porušijo vse vama povsod,
kar dragega, lepega kje ste imeli.
Škof Teofil množici kaže sam pot.

In dalje in dalje ... Glej, tu Serapeion
gigantski sedaj se jim hram zablešči ...
Oj, to čudovito, prekrasno svetišče!
Kako to opaja, omamlja oči!

Sam škof postoji za trenutek, očaran,
ozira na čudo paganskih se rok.
Ah, marmorno-belo ko sneg to stebrovje!
Lep hram ima krivi ta Serapis bog!

In gleda škof Teofil tempelj in gleda ...
Pristopijo stari, učeni možjé
pred njega. Po licih jim tečejo solze.
In prosijo ga na kolenih klečé:

»Kaj ne, Serapeju pa ti prizaneseš!
Ponos Aleksandrije svet ti je vsaj.
Svetá umotvor, ti sam veš, je največji;
človeške modrosti najvišji je kraj!

»O, spomni zakladov se teh dragocenih!
Na svetu največje je knjižnice hram!
Vse polne so knjig, rokopisov dvorane.
Saj v njih ti učil svoje dni si se sam!«

»»Zaman! To svetišče je vaše pagansko!
In Serapis vaš je paganski malik!
Vse delo hudičevo! Mora razpasti!
Sam Kristus naj vlada zdaj, naš rešenik!

»»Kaj zdaj biblioteka koristi nam vaša!
Kaj vredna knjig vaših je zdaj učenost!
Vse spise premagala vaše za vedno
preprostega je evangelja modrost! . . .

»»Naprej, le naprej v Serapeion, kristjani!
Poderite mi ga še danes do tal! . . .««
In Teofil planil v svetišče je prvi,
sam z bakloj je knjižnico slavno zažgal . . .

Hren v cerkvi sv. Lizabete.

(1598. l.)

»1598. 1. nov. In festo omnium sanctorum synagogam sathanae haereticos praedicantes Labaci ex hospitalis civici s. Elisabethae ecclesia expuli. Ecclesiam illam occupavi, fregi baptisterium . . . aqua benedicta repurgavi . . . Laus Deo! Amen, amen, amen.«

(Iz dnevnika Tom. Hrena.)

V luteransko cerkev svete Lizabete
danes zarana škof Hren je prihrul;
kakor hudournik je v svetišče tiho
z ulice roj se procesije vsul.

»Bratje! Pol stoletja krivoverstva satan
v cerkvi je mestni šopiril se tej!
Jaz, škof Tomaž ga preženem danes!
Naša, katoliška bode poslej!«

In razbil škof Hren je stari krstni kamen
in ga prekucnil po tleh je z nogój,
a potem raztrgal biblijo slovensko
vpričo vse srenje je s svojoj rokój.

»Pometajte protestantov naših trupla
grešna iz rakve cerkvene sedaj!
Pometajte mi v Ljubljano jih kalno!
Kaj bi oskrunjala sveti ta kraj!«

Izpolnili škofov so ukaz beriči . . .
»Hvala Bogú!« je škof rekel vesel,
stopil k oltarju, bral mašo, nazadnje
pa še »Te Deum« slovesno zapel.

Poslednji šolski dan.

(1598. l.)

Kaj se prigodilo je v Ljubljani
na deželni šoli danes, kaj?
Šum, zmešnjava po hodnikih tesnih.
Vrata so odprta na stežaj.

Srd učiteljem v očeh se bliska,
jezen in potrpt postopa vsak.
Žalostni odhajajo učenci
trumoma črez stari, znani prag.

Tudi Bohorič v razredu svojem
sred pouka je namah obstal,
knjigo je zaprl, però zalučal
v kot, učencem svojim je dejal:

»Zadnjikrat učil sem vas, predragi,
danes! Pojdite sedaj domov!

Konec šol je naših luteranskih!
Čas nastopa, pravijo, nam nov.

»Pohujšljivci bili mi smo vaši,
ščuvali smo, prê, vas na upor . . .
Krive vere, vsake hudobije
šola naša bila je izvor!

»Kaj je ljudstvu sploh potreba šole!
Nič ni izobrazbe treba več!
To ukazal Hren je vsemogočni
in pa Ferdinandov svetli meč.

»Kaj je treba znati knjige brati!
Ljudstvu škodi v pisanju pouk.
Zemljo naj tlačan naš obdelava!
Naj drži za koso, cepec, plug!

»Molek naj drži Slovenec v roki
in po božjih potih roma naj!
Grešno zemljo naj prepušča drugim!
Sam skrbi naj le za sveti raj!

»Lucifer iznašel sam je znanje,
on učil je misliti ljudi;
no, zato pa zapeljivec stari
v peklu za pokoro zdaj gorí . . .

»Pojdite domov, učenci moji,
pa pozabite čimpreje spet,
kar učil sem vas z razumom, s srcem
dolgo vrsto lepih šolskih let!«

Bled je stal učitelj na katedru,
tresel ginjen se je in solzil
Adam Bohorič, ko od učencev
dragih svojih se je poslovil.

Na gradu Lanšprešu.

(1599. l.)

Večerí se. V stari sobi
zbrali so se grajski gostje
k službi božji protestantski.
Vse je tiho. Le v kaminu
klada bukova praskeče.
Predikant Znojilšek Janez
čita Sveto pismo. Gladko
teče prevod Dalmatinov.
In navdušen jim razlaga
mladi predikant besedo
božjo v maternem jeziku.
In oči se mu iskrijo,
ko slavi vesti svobodo . . .
Glas se trese mu . . . Vsa družba
grajska ga posluša pazno.

Le gospa domača, vneta
luteranka, Katarina
Pečovičeva, ozira

često se skoz okno danes.
Kam uhajajo ji misli?
Ali sneg tako skrbi jo,
ki v kosmičih gostih belih
naletava, da zakidan
grad je v metežih globokih?

Ah, soproj grajščak skrbi jo.
Včeraj obsorej odišel
je na lov, a danes ni ga
še domov . . . In sneg še pada,
pada, pada in zapada.

In ozira Katarina
se razmišljena skoz okno
in napol le sliši danes,
kar iz biblije prebira
predikant Znojilšek. Srce
njeno biva daleč zunaj
v gozdu bogvekje pri možu . . .

Vrata na stežaj odpró se . . .
»Bog vas živi, Bog vas živi!«
Pečovič je vstopil naglo,
s snegom ves pokrit in s puškoj
preko rame, med družino.

Kvišku plane Katarina.
Predikant Znojilšek zápre
biblijo . . . Grajščak pa seže
mu v rokó in reče: »Brate!
Rešil sem te od papistov!
Vsaj nocoj lahko boš spaval
še pod strehoj mojoj tukaj
in ves teden še nemara . . .
Hahaha! To bil vam lov je!
Jeli, Katarina moja,
jelite, otroci dragi,
da že bali ste se zame?

»Kaj je bilo? Kod si hodil?«
vpraša skrbna gospodinja.
In Znojilšek in vsi gostje
gnetejo se k Pečoviču.

»Stal sem torej v gozdu z lovci —
jim grajščak pripoveduje —
poleg ceste tam, ki pelje
v Trebnje, blizu lovske hiše
naše. Kar prijaha mimo
Muha Jošt, sodnik deželni!

»Oj, Jošt Muha! Kam, za Bóga,
v taki zimi?« ga poprašam.

»Vražje vreme!« — reče Muha,
zviti papežnik. — »Ne daleč
toda imam ti opravilo,
nujno, sitno opravilo!
Iz Ljubljane moral danes
skoro sem ti brez obeda . . .«

Brž zasvita se mi v glavi . . .
In povabil sem s seboj ga
v hišo svojo, ga posadil
v kot za mizo. In prisedli
lovci moji so k sodniku . . .

Ti ubogi, žejni Muha!
Pač ni slutil, da ujet je
kakor muha v pajčevini!
Dobro ga poznam že davno,
da pijanec je največji
med pijanci v vsej Ljubljani.
In postregel sem papistu
po slovenski stari šegi.
Muha pa je pil ko žolna,
pil in pil in jedel, kar sem
dal postaviti pred njega . . .

Židane je volje Muha,
trka z nami in napiva,

poje in se smeje. Čisto
je pozabil na opravek
nujni svoj, čeprav že noč je . . .

In tedaj se mu približam,
pomežiknem mu — in Muha,
poštenjak, me je razumel.
Ves mehak se nagne k meni,
pošepeče na uhó mi:
»Veš, prijatelj, stvar je taka!
Kaj tajil bi ti! Pogóstil
si lepó me . . . Predikante
prišel sem lovit . . . Ti zajce,
jaz pa predikante! . . . Vidiš,
to razlika je med nama.
Kaj se hoče, ljuba duša,
če tako mi ukazuje
Tomaž Hren, naš škof ljubljanski;
če tako mi ukazuje
Ferdinand, nadvojvod strogi! . . .
Pravijo, nekje nedaleč
skriva se Znojilšek! Njega
moram prvega ujeti.
In devet beričev čaka
na povelje moje zadi
v gozdu, da gredó z orožjem
nad heretika . . . Tako je . . .

Jezik se mu je zapletal,
ali vse je izblebetal!

In čimdalje bolj je kimal
in čimdalje nižje lezla
mu je glava . . . A desnica
segala mu je po čaši,
ki nalival sem mu sproti
jo z najboljšim vinom svojim . . .

In o polnoči je padel
Muha nam pijan pod mizo.
Kakor kamen je obležal
ter zaspal je in zasmrčal . . .
In tedaj sem vstal vam z lovci
in zaklenil hišna vrata
pa šel iskat sem — beričev.
Vseh devet smo pozajeli
in naklestili tako jih,
da so klicali vse svetce
na pomoč, pa, žal, nobeden
ni usmilil se beričev
Obljubili so nam možko,
da ne bodo več lovili
predikantov luteranskih.
In odšepali tuleč so
od pretežkih batin naših
in preklinjajoč sodnika

Jošta Muho. Razškropili
brž so se na vse vetrove . . .

Vidiš, ljubi moj Znojilšek,
brez strahú nocoj greš spavat!
Predno prebudi se Muha
v koči lovski tam pod mizoj,
predno se iztrezni, skriješ
se lahkó medtem devetkrat
po gradovih tod dolenjskih!«

V krčmi pri »belem medvedu«.

(1598. l.)

Pri »belem medvedu« v Ljubljani
v gostilni sedijo meščani.

Zaspano jim sveča gori.
Vipavčan se v časah iskrí.

In mlada točajka in živa
se smeje, kozarce naliva.

Za gostom prihaja nov gost.
Saj vina je v kleti še dost!

In zopet odprejo se vrata:
»Prijetelji, kapa kosmata!

»Vi mirno popivate? Kaj!
In Turek prihrul je v naš kraj!

»Že bliža se sami Ljubljani!
In spet bo moril nas! Meščani,

»proč vino pa naglo z menoj!
Odrinemo v boj še nocoj!«

»»Haha!«« zagrohoče debelo
omizje se gostu veselo.

In vstane Andrejčič Boštjan
pa pravi: »Naj pride Osman!

»Le pride naj Turek! Ne ganem
nikamor se! Tukaj ostanem!

»Če vse nas podjarmi makar,
kaj nam protestantom to mar!

»Saj huje ne more več biti!
Al more se huje goditi

»pod divjim Turčinom nam kdaj
ko, bratje, godí se nam zdaj

»pod Hrenom Tomažem ljubljanskim
in vojvodom našim krščanskim?!

»Le naj nas podjarmi Osman!
Ne, jaz ne postavim se v bran!

»Nalijmo si vinca, nalijmo!
Slovenci, veseli ga pijmo!

»Svoboda vestí naj živi!
Kar hoče, pa naj se zgodí!«

Pesem izgnancev.

(1598. l.)

Pa zbogom, ljuba domovina,
ti stari naš slovenski kraj!
Pozdrav naš zadnji sprejmi danes!
Ne bo nas nikdar več nazaj.

Od vas planine ve visoke,
s solzami se poslavljam;
doline, žitna polja naša,
vas zadnjič blagoslavljam.

Zdravstvujte, reke in potoki
in zbogom, jézer naših kras!
Zdravstvujte, vi gozdovi temni,
sedaj se ločimo od vas!

Zdravstvujte, ceste ve domače,
po katerih kdaj hodili smo;
zdravstvujte, cerkve bele naše,
po katerih kdaj molili smo!

Prijatelji, vi bratje, sestre,
v slovo nam sezite v rokó!
Ločiti se od vas na veke —
kako je bitko in težkó!

Kakó je to hudó, če vrže
sovražnik te črez rojstni prag!
Če moraš izpod svoje strehe
na tuje daleč siromak!

In zbogom, rajniki predragi,
ki tam gomil vas čuva vrt.
O, blagor vam! Vas pač od doma
izgnati več ne more črt.

Ukaz tiranov krutosrčni
po svetu tira nas odtod.
Za nami vse, kar nam je drago,
pred nami je neznana pot.

Pod nami trda tla, brezčutna.
Odmeva tužno vsak korak . . .
Nad nami je nebo neskončno,
po njem podi se siv oblak.

Okoli nas samota gluha . . .
Kako vse pusto za okó!

Le veter spremlja nas in tuli
nam strašno pesem na uhó:

Zločinci smo in krivoverci,
ker nismo svojega vratú
vkloniti hteli v jarem sužnji;
zato ne dajo nam mirú!

Zato pa moramo bežati
na tuje ko izselniki,
ko ožigosani izgnanci,
ko kužni hudodelniki!

Begunci smo! nam tuli veter
in vsakdo nas se ogne rad;
na čelo naše pa udarjen
zaničevanja je pečat.

Ogibljite se nas od daleč!
Oh, mi opasni smo ljudjé!
Če kdo pové, da ste prijazni
na poti z nami — vam gorjé!

Vse, vse so vzeli nam! In zemljo
in hišo nam prodali so
pa iz dežele naše drage
nas v mrak in mraz izgnali so ...

Še bukve vzeli so nam svete,
slovenske bukve, božji dar;
tolažbo našo v temnih dnevih
grmad uničil je požar ...

Berači s praznimi rokami
ostavljamo dom ljubi svoj.
Zaklad najdražji še imamo;
na pot ga nesemo s seboj.

Zaklad najdražji — o svoboda,
srcá svoboda in vestí,
svoboda misli in besede —
le ti še naša last si, tí!

In tebe nam ne vzame nihče
in ne upleni te tiran!
Mi čuvali te bomo zvesto
v dnu prsij svojih noč in dan!

Oj, zbogom, domovina zlata!
Kaj bo s teboj, kaj bo s teboj?
Mrak, črni mrak že pada nate,
ovija v plašč te črni svoj ...

Slovenski protestanti se poslav- ljajo od knjig.

Ti slovenska knjiga, naša tolažnica,
naša učenica, naša mučenica!

Daleč si na tujem nam se porodila,
naskrivaj si prišla k nam, družica mila!

Mi pa smo z veselim srcem te sprejeli.
Poljubili smo te in smo te objeli.

Kakor Izraelcem ti zaveze skrinja
nam, domača knjiga, bila si svetinja!

Čuvali smo te ko svoj zaklad najdražji.
Ti spomin si bila zmerom nam najblažji.

Ti si nas iz spanja bila prebudila,
ti življenja moč si v žile naše vlila!

Ti vodnica zvezda bila si nam sveta
v temnih težkih urah dolga, dolga leta.

Ti življenja plamen v srcih si gojila,
da nam ugasila ni noči ga sila.

Ti razsvetljevala jasne si nam glave,
da zgrešili nismo poti svoje prave;

da razločevali laž smo od resnice
in pa greh, krivico vselej od pravice . . .

In sedaj, predraga knjiga ti slovenska,
trga nam iz roke zloba te peklenska!

Kruta je usoda tvoja, res, prekruta!
Treščila nesreča vate je preljuta!

Ah, na smrt obsodil te je Torquemada
novi! In goreča čaka te grmada.

Kaj pa si storila, v čem se pregrešila?
Kakega zločina ti bi kriva bila?

Ali vzeli so te nam trinogi zviti.
Kak težkó od tebe nam se je ločiti!

Solza, grenka solza iz očíj nam teče.
Srce nam se krči v prsih in nas peče.

Duša od bolesti hira nam, umira,
ko krvnik te, knjiga, na grmado tira.

V sveti jezi pest se krepka naša stiska
in od gneva, črta nam okó se bliska.

Pojdi v smrt ponosna, knjiga učenica!
Zgôri tam pogumno, sveta mučenica!

Dvigaj se visoko tvoj krvavi plamen
v dni vekov bodočih naših! Amen, amen!

Na Dobraču.

(1600. l.)

»Auff den engen Pässen vnd bey
den Strassen (haben sie) grosse Stain
auff den Bergen losz gemacht, damit
sie solche auff die Commissarien vnd
ihr Kriegszvolck mögen herab lauffen
lassen . . .«

Jacobus Roselenz: »Gründ-
licher GegenBericht« . . . (1607. l.)

Jesenska noč. Dobrač molčí,
ko velikan v nebo kipí.

Na glavoj se njegovoj bliska
in oster veter piha, piska.

V višavi plava črn oblak
in zdaj pa zdaj grom strese zrak . . .

Kaj giblje tam se med grmovjem
nad strmim bregom med skalovjem?

Čimdalje več prihaja jih
in v gozdu se sestaja jih

mož resnogledih, korenjakov,
na boj pripravljenih junakov . . .

»Dovolj nas je, dovolj, možjé!
Vsem nam, kaj ne, gorí srcé

»za evangelj, vestí svobodo;
vsak papeško črtí zablodo!

»Al hočete, možjé, nazaj
v duševno rimsko sužnost — kaj?

»Al hočete se ukloniti
in vero svojo zatajiti,

»če pride škofov komisar?
Prisežete pokornost mar?

»In biblije slovenske radi
vi izročili bi grmadi?»

»»Nikdar! Kar smo, ostanemo!
Nikamor se ne ganemo!

»»Več ne udamo se papistom,
sovragom našim, antikristom!

»»Celovec še stoji junak,
udal se ni še naš Beljak.

»»Čuj nas, Dobrač ti skaloviti:
Mi lutrovci smo stanoviti!

»»Zato, soverniki, nocoj
smo zbrali tukaj se na boj!

»»Okrutna verska komisija,
ki cerkve ruši nam, razbija,

»»nocoj približa obsorej
v dolini se po cesti. Hej,

»»sedaj pod nami pojde mimo!
Možjé, vse s kamenjem pobijmo!««

In vsuje z gore skal se plaz ...
Ko grom bobní to v nočni čas ...

Dobrač visoki pa molčí,
v oblak zavít v nebo kipí ...

Škof Hren v Vinjem Dolu.

Stari župnik Martin Trtnik
v Vinjem Dolu sedel ravno
je k obedu z gospodinjo
mladoj svojoj Margaretoj.
Skozi okno gleda solnce
opoldanje v tihi farovž.
Komaj pa zajel je župnik
juhe trikrat si iz sklede,
žlica pade mu iz roke.

Pred župnišče pripeljala
škofova se je kočija!
Gromska strela! V Vinjem Dolu
kdo je videl kdaj kočijo
tako, ki jo komaj vleče
vrancev iskrih močnih par!

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«
Že prikaže se na pragu
iznenada, tiho kakor

padel sneg bi ti na glavo,
sam škof Hren, in ž njim sta prišla
suha dva še jezuita.

»Deus tecum! Dragi župnik,
prišel sem vas vizitirat.
Kriva vera se razširja
po škofiji moji. Satan
valjal se je pač brez dvoma
tudi v Vinjem Dolu vašem
ter ostavil kako dlako
z repa svojega je tukaj.
In zatorej vas pozivam,
ljubi župnik, Martin Trtnik,
da pri priči izročite
knjige vse mi krivoverske!«

»»Prosim, škof naš prečastiti
in častita patra, prosim,
sedite za mizo skromno,
predno dalje govorimo!
Izpotili ste gotovo
se na dolgi prašni poti
iz Ljubljane, in nemara
žejni tudi ste in lačni.««

Sede škof ljubljanski, Tomaž
z jezuitoma za mizo.

»»Vivat, vivat!«« kliče župnik,
mož z bakrenim nosom, plešast
in s trebuščkom preobilnim.
»»Vivat družba gostov naših,
prečastiti škof naš, vivat!««

Zazvenčijo svetle čaše,
a škof Tomaž pravi: »Župnik!
Čas je drag in prišel nisem,
da popival bi tu vince,
nego jaz sem prišel danes
k vam v imenu svete cerkve
in v imenu Ferdinanda,
ki dežele vlada naše —
Bog ohrani nam ga dolgo! —
da pregledam bukve vaše.
Saj brez dvoma vtihotapil
satan tudi v ta je farovž
kako biblijo slovensko
ali kako drugo knjigo,
ki bi spisal bil jo Trubar
ali Dalmatin — kajneda?«

»»Vina, vina gori!«« kliče
župnik Trtnik — »»al ne vidiš,
kuharica, da kozarci
že so suhi? Pa prinesi

tistega iz kota v kleti!
Sod oplesnil je kovani.
Ves je zelen in na vehi
prede maček. Slišiš, Metka,
tistega nam zdaj natoči!
Oh, vladika, vi ne veste,
kakšna to je zlata kaplja!««

»Dosti vina, dragi župnik!
Ne kozarca več! Le bukve
dajte sèm mi krivoverske!
Biblioteka kje je vaša?«

»»V biblioteko? . . . Prosim, torej
pojdimo!«« . . . In vsuje truma
iz obednice se naglo
po hodniku dolgem. Župnik
s škofom Hrenom gre na čelu.

»»Tukaj!«« reče župnik Martin —
in železna težka vrata
že odprejo se škripaje . . .

»Kaj je to? Moj ljubi župnik,
vi ste danes dobre volje!
To je vaša klet, a mene
ne zanimajo ti sodi.
Biblioteke iščem vaše!«

»»Biblioteke?«« Hm, nemara
naj pokažem vam še kaščo,
kjer imamo polno žita?
Ali v hleve naj popeljem
komisijo prečastito,
da živino vidi moja,
moje junce, krave, svinje?««

»Ah, sedaj je šale konec!
Vi bojite se, zdaj vidim,
v biblioteko me povesti!
In to sum mi vzbuja strašni,
da imate v njej veliko
krivoverskih knjig prokletih!
Stojta, patra, mi na straži,
da se kam mi ne izmuzne
ta heretik, Martin Trtnik! . . .
Biblioteka kje je vaša,
kje so knjige krivoverske?«

»»Biblioteke ni nobene
druge take v hiši moji!
Verjemite, prečastiti,
glavi moji osiveli!
Kar sem župnik v Vinjem Dolu,
videl sem doslej sploh samo
eno in edino knjigo —
v cerkvi naši star misale.««

Voznika Kosa sanje.

Po ravni cesti škriplje voz.
Tri koše biblij pelje Kos.

V Ljubljani jutri na grmadi
zgorijo rano ti zakladi.

Poletna mesečna je noč.
Na vozu Kos zaspi gredoč.

V globoko se pogreza spanje.
Objamejo ga čudne sanje.

Glej, bližajo se mu možjé
in mu podajejo roké.

V ohlapne halje so zaviti
možje ti tuji in častiti.

Med nami takih ni ljudij.
A v bibliji, se prav mu zdi,

podobe videl že je take —
iz jutrovih dežel očake.

In bližajo se mu možje
pa mu podajejo roké

in rahlo vmes se mu smehljajo.
Za norca li ga vsi imajo?

Ni tisti sivi tam možak
sam Mozes, judovski očak?

In to je David, kralj bradati!
Na harfo zna lepo igrati.

In glej, sam modri Salomon
naredil Kosu je poklon.

In kdo možje so sveti tisti?
To štirje so evangelisti!

Kako ga vsi pozdravljajo,
od Kosa se poslavljaajo!

Pa kaj da se na smeh držijo,
ko mu šepečejo: »Addio !« . . .

Iz sanj vzbudi voznik se Kos.
Ob miljnik mu zadel je voz.

Vzbudi se Kos, oči si mane.
Ozrè se — sapa mu zastane:

»Kje biblij koši so trije?
Kdo jih ukral mi je? Hehe!«

Po tilniku se praska, gleda . . .
Še luna smeje se mu bleđa . . .

A knjig ni več, no, pa jih ni!
Vozniku v glavi se daní!

»Aha, sedaj razumem sanje . . .
Oh, tí tatinski luteranje!« . . .

Auto da fé.

»1601. 9. jan. publice combusti
altera vice libri haeretici in foro cum
magna confusione drey Wägen voll.«
(iz dnevnika Tomaža Hrena.)

Gorí grmada bukev in gorí
in sivi dim v oblake se valí.

Je peklo li svoj strašni golt odprlo,
da biblije slovenske bi požrlo?

In više se plameni dvigajo,
krvavi iz kopice švigajo.

Okrog grmade patres jezuiti
postavili so se, možje častiti,

pa bukve vestno stražijo sami,
dokler jih ogenj ne upepelí . . .

Vse polno ljudstva. Glej, pri glavi glava.
In krik in vik, hej, splošna je zmešnjava . . .

Med protestanti kletve, stok in jok.
In jezuitom tisoč žuga rok . . .

Pa kakšen tujec tam se je pojavil
in tik se pred grmado je postavil?

Iz Jutrovega morda romar kak?
Obraza zagorelega, krepak

je potnik in oblečen v prašne halje...
Pozna se mu — mož prišel je iz dalje...

Iz kupa biblijo on vzame zdaj
pa ódpre jo in gleda, čita — aj!

In maje svojo kodrolaso glavo,
ozira se na levo in na pravo...

»Kdo si, predrzni tujec ti, čuj, kdo?
Ti upaš dotekniti se z rokó

teh bukev, ki smo mi jih obsodili
in jih plamenom danes izročili?!«

»»Če sam bi hodil še po svetu tem,
vi mene bi sežgali zdaj, to vem!

»»Tako pa zbok slepote dušne svoje
upepeljujete besede moje!««

To romar tuji ves srdit je zinil —
in tisti hip izmed ljudi izginil.

Tomaž Hren v Velenju.

(1600. l.)

Protestanti Šaleški! Sedaj
gospodarstvu je vašemu kraj!
Škof Hren prišel je tudi v Velenje.
To je hrum in šum! To je vrvenje!

»Katoliki, pogumno naprej
in trdnjava bo naša poslej!«
In procesija v cerkev se vije
v krivoversko device Marije.

Predikanta Dolnjaka preklel
in z naskokom mu cerkev je vzel;
z blagoslovom jo svojim razkužil
in slovesno v njej mašo je služil.

Na sejmišču pa žgali so kres.
Luteranci so plakali vmes . . .
Saj so njihove knjige gorele
v imenitnih platnicah, debele . . .

In na zmage veseli spomin
vzidal Hren je veliko svetinj
v tri oltarje. To priča Orožen,
zgodovinar učen in pobožen.

Tri svetinje najlepše so pa:
košček svete Polone zobá,
otročičev nedolžnih koščice
in pa — mleko Marije device.

Kovač Iskra.

(1601. l.)

»1601. martii 13. Die Kropper hammerschmied sein auch ad juramentum khomen . . . Zwei sein bandisirt, ainer mit offnen lutherischen Buech an Pranger gestöllt.«

(Iz dnevnika Tomaža Hrena.)

Tudi v Kropo prišel škof je Tomaž
z jezuiti in beriči vred,
da kovače reši pogubljenja
in na pravi pot jih spravi spet.

Sredi Kroke poje danes boben
in kovači že na trg tekó
gledat in poslušat radovedni,
kaj se je zgodilo, kaj pač bo?

Gologlavi vro in goloroki
iz kovačnic svojih od vsekod
lic marogastih in v črnih srajch
in umazan s čel jim kaplje pot.

Boben je utihnil, škof pa pravi:
»Čujte, krivoverski me možjé!
Prišel sem, da rešim duše vaše.
Če me ne poslušate, gorjé!

»Vroče res v kovačnicah je vaših,
vem, da oglje strašno tam žarí,
pa še hujše v breznu je peklenstem;
tisti ogenj vekomaj gorí!

»Vseh hudičev poglavar najvišji,
Lucifer prokleti, goni meh,
krivovercev duše pa trpijo
tam v žrjavici za hudi greh.

»Odpovejte lutrovski se zmoti!
Vsi prisezite sedaj na glas
meni samemu zvestobo vere
in pokorščino! Pozivam vas!«

In prisegli vsi so mu po vrsti.
Samo jeden grešnik je ostal.
Peter Iskra hotel ni priseči;
dalje je v kovačnici koval.

In koval in žvižgal je veselo
Peter Iskra, drzni luteran;

in kljubljivo kladivo je pelo
mu po nakovalu v jasni dan . . .

»Zvežite upornika, beriči!« —
škof od jeze zelen jim veli —
»na sramotnem odru sredi trga
krivoverski naj kovač stoji!«

In privlekli Iskro so na oder.
Siromak privezan tam je stal,
a z umazanim obličjem škofu
se v obraz široko je smejal.

In na prsih imel Peter Iskra
evangelj slovenski je pripet,
ki pri njem so našli ga beriči
in ki zanj kovač bil ves je vnet.

Pa ko solnce zášlo je za gore
in ko padla je na Kropo noč,
moral Iskra dom je zapustiti,
moral iz dežele solzen proč.

Golška legenda.

»Die Kirch zu Scharffenaw (= Golče), so vberauss ein schön, köstlich vnnd stattlich Gebäw, von 20 Pfeilern, mit Marmelstainern Quaterstucken erhebt, vnnd... Landesfürstlichen Bevelhen zuwider auferbawt gewest... nach gemainer Sag inn die 20.000 Thaler gekost, ist mit grossem Frolocken... mit Pulver zersprengt... Durch diese Kirchen hat man vermaint, das Volck der weitberühmbten Graffschafft Cilli... vom Bapstthumb in das verderbliche Lutherthumb zubringen...«

Jacobus Roselenz: »Gründlicher GegenBericht«... (1607.)

Šel Golški gospodar orat celino,
za hišo zapuščeno je ledino.

Ureže brazdo prvo, drugo — hej,
pod zemljoj gladko rije plug naprej!

Vesel škrjanec žvrgolí v višavi.
Orač za plugom sam pri sebi pravi:

»O, kaka bo to njiva! Ni mi žal
za stari pašnik. Lepa to je ral!

»Tod zlate še nažanjem si pšenice...«
Od nadeje smehlja se mu vse lice.

Za tretjo brazdo plug svoj zasadi —
a lemež mu zaškrta, obtičí.

»Prokleti kamen!« se orač huduje,
iz brazde plug polomljeni vzdiguje.

»Za danes sem celino dooral! . . .«
In jezen konje je domov pognal.

Po noči se mu sanja . . . V mesečini
stoji pri strtem plugu na celini.

In glej, iz brazde šine velikan,
duhovnik v črni halji, nepoznan.

Ozira v Golškega se gospodarja:
»Ne bo pokoja?« — duh ga ogovarja —

»Tá kamen, ki si ga preklel, je svet!
In tu leží že dolgih tristo let!

»Tu stala nekdej cerkev je krščanska,
ponosna naša cerkev luteranska.

»Na marmornatih stebrih božji hram . . .
Pomagal zidati sem jaz ga sam.

»Ni bilo lepšega v vsej domovini
ko tempelj naš v Savinski tu dolini!

»Podrla nam ga rimska je zavist,
razstrelil ga je Ferdinand, papist.

»Svobodo vere v prah so poteptali
pobožni tudi v Golčah nam Vandali . . .

»Veš, kdo sem? — Jurij Maček, protestant!
Tvoj brat sem, bivši Golški predikant!

»Zakaj oskrunjaš nam še ti svetišče?
Zakaj mi s plugom rušiš pokojišče? . . .«

Vzbudi se . . . Zginil je prečudni san . . .
Tam v bližnjem Žalcu zvon oznanja dan.

Tomaža Hrena čudo.

(1601. l.)

»1601. jan. 27. Die Synagog mit Pulver
zu heyssen in einen huy zersprengt.«
(Iz dnevnika Tomaža Hrena.)

V Kamniku na sredi trga
roj meščanov zbira se;
kamor kaže Hren, tja ljudstva
množica ozira se.

V Kamniku na sredi trga
škof se Tomaž Hren bahá:
»Na povelje moje danes
čudo Bog stori z nebá!

»Vidite jo sinagogo
luteransko, bratje, tam?
Svetega je križa cerkev,
nove vere to je hram!

Hvalijo se protestanti
v cerkvi svoji dan na dan,

da pobožni so in sveti
bolj ko vsak katoličan.

»Pa zato sem molil k Bogu
in pa prosil ga lepó,
da bi cerkev luteransko
tam-le z zemlje vzel v nebó.

»Da bi Bog naredil čudo,
vzdignil Sveti Križ v oblak ...
Kak jih ljubi protestante,
da bi vidni dal nam znak!

»No, in Bog me je uslišal,
v sanjah rekel mi nocoj,
da po želji moji vroči
čudo se zgodi takoj.

»Pazite, ljudje, in glejte
tja na Sveti Križ zdaj vsi!
Vsak trenutek, vsak trenutek
čudo moje se zgodí!«

In zabliska tam se nekaj,
poči, da se strese tlak ...
Lepa cerkev luteranska
res je poletela v zrak.

Ferdinandov razglas.

(1601. l.)

»1601. jan. Dieses ganze Monat nach-
einander haben die herrn Reformati-
ons-Commissarien die ganze burgerschaft in
specie oder in particulari examinirt vnnd
die Vngehorsamen inner 6 Wochen 3 Tag
bandisirt.«

(Iz dnevnika Tomaža Hrena.)

Na rotovškem trgu v Ljubljani
zabobnal je mestni berič:

»Le vkup, le vkup!« kliče in bobna —
saj hudega itak ni nič!

»Poslušajte!« Mož si odkašlja,
razgrne počasi papir,
pogleda po množici glasni,
skoz nos jim zagodrnja: »Mir!«

»Jaz Ferdinand, knez vaš deželni,
razglašam svoj strogi ukaz;
naj slišijo mesta in trgi,
naj sliši ga sleherna vas!

»Naj slišijo plemiči moji,
naj sliši me vsak deželjan;

naj sliši duhovščina moja,
naj sliši vsak kmet in tlačan!

»Izgnani so vsi krivoverci
iz mojih dežel preko mej!
Zaprte vse njihove šole,
proklete njih knjige poslej!

»In kdor se peča s predikanti,
potuhe jim daje domá,
podložnik naj tak se kaznuje,
potem naj boji se Bogá!

»Vse biblije luterske nove
sežgati od tega je dne!
A kdor naskrivaj bi jih čital
še dalje — gorjé mu, gorjé!

»In kdor predikanta ujame,
al šolmeštra kdor izroči
poslej inkviziciji verski,
on tolarjev tristo dobí! . . .

»Ste slišali in razumeli,
kar bral sem sedaj vam naglas?
Narazen! Zapomnite dobro
vladarjev si strogi ukaz!«

Luteran Kremenjak.

»Vi povešate glave, soverci,
ker preganjajo v težkih nas dneh?
Nekaterim med vami — kaj vidim? —
se leskečejo solze v očeh!

»Ne! Pogum, luterani slovenski!
Pa naj vse zaroti se makar
proti nam! Naj zatira nas papež,
naj deželni črtí nas vladar!

»In četudi na smrt nas obsodi
inkvizicije svete napuh,
ne obupamo, bratje, nikoli;
pred trinogi ne klone nam duh!

»Le slabič se udaje brez boja
in trepeče prekrižanih rok;
a strahov se bojé le otroci
in za ženske mehkužni je jok.

»Kadar mene razdraži usoda,
jaz nakljub ji zakolnem takó,

da se vse zakadí okrog mene,
a na mizo udarim s pestjó.«

In udaril s pestjó je po mizi
in zaklel je Florjan Kremenjak
pa odišel bodrit je še drugam
protestante slovenske junak.

Legenda o svetem pepelu.

Pepela kup na tleh leži.
Žrjavica pod njim še tli.

Tu, tam kos usnjate platnice
molí še kak izpod kopice.

In kak okov, okras medén
plamenu ni zapadel v plen . . .

Pa pride mimo kmet in pravi:
»Hej, to bi gnoj bil moji travi!«

Pa pride mimo jezuit
pa se prekriža pater Tit:

»Ad Dei gloriam majorem
zgorele včeraj so. Ne morem

»trpeti knjig slovenskih teh!
No, prah zdaj luterski je greh!

»Kako rad vidim, če se žiga
heretična se kaka knjiga!«

Pa mimo pridrevi orkan,
odnese ves pepel čez plan

in hrib slovenske domovine
in ga raztrosi iz višine.

In pada sveti ta pepel
po naši zemlji sivobel.

In kamorkoli se zarije,
življenje novo kdaj tam vzklije.

Iz vsake iskre vzplameni
duševni žar bodoče dni . . .

Ahasver ob grmadi.

In dogorel krivoverskih
knjig je kup do tal.
Vse razhaja se. Popotnik
star je še ostal.

Ahasver stoji zamišljen
ob pepelu sam,
gleda vanj in maje z glavo,
govori mi tam:

»Svet vrtí se, svet vrtí se!
Pomnim, svoje dni
so sežigali tirani
žive še ljudi.

Kaj grmad sem videl takih
strašnih sam povsod,
koder vodil po krščanskem
svetu me je pot!

»Glej, in danes samo knjige
krivovercev žgo!
Njih papir se meče v ogenj
a živí telo.

»Pride čas — in niti bukev
krivoverskih več
v smrt nikjer ne bo obsojal
zatiralcev meč!

»Kraljevala bo svobodna
misel tisti čas.
In svobodna bo beseda,
misli čist izraz!«

Legenda o stari knjigi.

Pri kmetu samotnem v planinah
mudil sem nekoč se na potu.
Utrujen počival sem v hiši
za mizoj orehovej v kotu.

Skoz okenca majhna in môtna
poslavlja že solnce z nebá se
večerno; po podu, po stolih
mi pleše in s prahom igra se.

In meni nasproti pri mizi
sedi gospodar sivolasi
in z mano kramlja in kadí mi
iz pipice svoje počasi.

Pa meniva s starcem zgovornim
o tem se in onem. O davkih
mi toži, o letini slabi;
o raznih mi pravi opravkih.

Oziram po izbi se nizki.
Po stenah svetnikov podobe

in staro razpelo, a s stropa
visí »sveti duh« sredi sobe.

A kaj je to tu na polici?
Pod pisano kložje zarita,
glej, knjiga se skriva debela,
vsa prek in prek s prahom pokrita . . .

»E, bukve so to krivoverske!
Nič takega! Stara je šara!
Kar pomnim, ležijo že tam-le,
saj brati jih nihče ne mara.

»Odkod so, sam Bog si ga vedi!
Dandanes več niso za rabo . . .
Če hočete, vam jih podarjam.
V spomin jih odnesite s sabo!«

In vzamem v rokó radoveden
to knjigo starinsko s police;
obrišem ž nje prah mnogoletni
in ódprem lesene platnice . . .

O, Dalmatin! Biblija tvoja
slovenska se tu mi zabliska!
Oči potopijo se v liste
in v prsih srcé mi zavriska.

Jezuitov spremljevalec.

Noč. Luna sveti. Pater Tit
domov se vrača jezuit.

Izza ovinka kakor duh
pridruži potnik se mu suh.

Koraka s patrom vštric molčé . . .
»Kdo spremljevalec moj si, he?

»Katoličan al luteran?
Obraz tvoj mi je nepoznan.«

»»Jaz? Protestant od njega dnij!
Ne bodite preveč hudí,

»»častiti pater, mi zato!
Heretik sem. Je že tako!

»»Upor, to moj je element!
To priča stari testament

»»in novi. Samemu Bogú
kljubóval že sem brez strahú.

»»Jaz, kjer le morem, oponiram
in iz principa protestiram!

»»Vsak bitja mojega atom
je kritika, nevera, dvom!««

»In krivoverskih knjig doma
imaš seveda tudi — a?

»Kaj ne da, biblij novih kup . . .
To duši tvoji hud je strup!«

»»Ne! Moja biblija vsemír
je, vsemu je spoznanju vir!

»»Ves svet je knjiga božjih rok,
le v njej se razodeva Bog.

»»V prirodi Bog sam govori.
To knjigo piše sam vse dni.

»»To biblijo prebiram jaz,
študiram, kritiziram jaz! . . .««

»Ti nisi samo luteran,
heretik, ti si cel pagan!

»Al v cerkev k maši prideš kaj,
vsaj ob nedeljah k maši kdaj?«

»»Hoho! Jaz pred noben oltar
ne poklekavam vam nikdar!

»»Svoboden duh ne moli ga
nikdar nobenega bogá!

»»Čemu bi molil ga, čemú?
Moj duh je sam enak Bogú!««

»Križ božji!« — pater Tit namah
prekriža se, zroč v tujca plah.

Ko trenil bi, izginil v nič
sopotnik je njegov — hudič.

Luterana Kremenjaka pridiga na ulici.

(1601. l.)

»1601. febr. Zu Laybach. Ferner sein die
lutherischen Burger furgevordert vnn
in grosser anzahl den cathol. aydt prö-
stirt. Gott sey lob!«

(Iz dnevnika Tomaža Hrena.)

Slava vam, bratje! ... Čast bodi Bogú!
Glejte, in zopet ste katoličani!
Hren vas pritisnil je spet na srcé.
Niste heretični več luterani.

Tam ste klečali v palači pred njim
pa mu prisegali večno zvestobo;
zmot dosedanjih skesali ste se,
krive ste vere prekleli hudobo.

Naglo, rojaki, zares, kar črez noč
šinile v glavo vam druge so misli!
Danes, kajneda, sovražite to,
kar še sinoči imeli ste v čisli!

Veter zapihal je z druge strani —
hitro ste plašče po njem obrnili ...

Svoje prepričanje, ves svoj značaj
kar na povelje ste brž spremenili...

Taki smo! Sužnost tiči nam v kostéh,
sužnji se duh nam po žilah pretaka!
Kdo iz boječih naj takih-le šlev
nadejal kdaj bi se ljudstva-junaka!?

Jekla ni v mišicah naših kar nič,
v naših kostéh je premalo kremen!
Ah, in slovenska ta naša je kri
vse prevodena, premalo ognjena!

Kar se mu koli poljubi kedaj,
lahko počenja vsak z nami nasilnik!
Peto mu ližemo, dokler trinog
kruti ne stopi na babji nam tilnik!

Kdo nas spoštuje? Kdo nas se boji?
Trstje smo šibko, ki veter ga maja...
Za gospodarja preskromen je sam,
rajši zato je Slovenec le raja!...

Truma za trumoj meščanov se, ah,
gnete iz škofove tam-le palače...
Meni od gneva razliva se žolč,
solze oko od sramote mi plače...

Ana Znojilšekova.

(1601. l.)

»1601. aprilis. Snoilschiks Prädicanten
Muetter vnnnd Schwesster auf die Tranzha
Ihres Vngehorsambs wegen verschafft
worden.«

(Iz dnevnika Tomaža Hrena.)

»Mati moja, mati moja!
Mučenica ti, svetnica!
Ah, za vero evangeljsko
si umrla v temni ječi,
zapustila mene samo
si na svetu zdaj siroto!«

»»Néhajte ihteti, Ana!
Solze vaše me bolijo.
In očij je škoda vaših.
Vse rudeče so od joka!««

»Vi ste tukaj, Jurij Kozel!
Čisto sem vas pozabila!
Saj ne vidim več nikogar
nego rajno mater svojo,
ki ste vi jo umorili,

vi papisti krvoločni!
Oh, da me doma ni bilo,
ko ste bili jo odgnali
v ječo, vi krvniki kruti,
škofa Hrena priganjači! . . .
Vi preganjate mi brata
predikanta, da ko zver se
mora skrivati pred vami
po gozdovih in gradovih.
Kaj je storil vam? Rojake
poučuje v veri pravi;
biblije deli slovenske
med soverce svoje revež;
brati jim uči mladino,
ker sami ste vi preleni!
In zato moj brat preklet je
in obsojen na izgnanstvo.
Vsakdo sme ga zdaj ujeti
ko žival škodljivo hostno
ter ga izročiti Hrenu
ali verski komisiji
za cekine Judeževe! . . .

»Kaj bi radi zdaj od mene?
In pokaj ste prišli danes
motit v boli me globoki? . . .
Proč od mene! Tam so vrata!«

Stopila je naglo k oknu,
tresla se na vsem životu.
Zrla venkaj je. Pred hišoj
je Ljubljanka valila
leno kalno vodo svojo.
Dan pomladnji, dan aprilski,
ali pust, otožen visel
je nad mestom. Za oblake
skrilo bilo se je solnce . . .

»»Čujte, gospodična Ana!««
oglasí se Jurij Kozel,
ki še stal je sredi sobe,
kakor bil je prišel — »»Čujte!
Član sem verske komisije
in pokoren škofu Hrenu.
In ukaz imam tu v žepu,
da odvedem vas na Trančo,
ker ste tudi luteranka
in ker biblije slovenske
nočete mi izročiti.
Ko prestanete pa ječo,
izženo vas iz dežele! . . .
Kaj jezite se na mene?
Saj jaz samo sem orodje
v roki Hrenovi mogočni! . . .
Gospodična! Če vas gledam,

smilite se mi. V resnici!
Rad vas rešim, da papisti
ne dobijo vas nikoli
v zanke svoje! Mož-beseda!
A uslugo za uslugo,
lepa gospodična Ana!
Mladi ste. Na licih vaših
rožice cveto prelepe.
In telo je vaše bujno.
Pravo dete ste ljubljansko . . .
Če pomislim, da ti čari
vašega telesa, Ana,
morali bi uveneti
v vlažni ječi tam na Tranči
ob plesnivem kruhu, Ana,
in ob vrču vode — veste,
srce krči se mi v prsih
in izjokal bi se bridko! . . .
Rešim vas, a pod pogojem,
da se mi udaste, Ana,
tu pri priči! Samo enkrat
naj uživam čare vaše,
samo enkrat, gospodična!
Ali — ali! To beseda
moja je poslednja. Čujte!««

»Fej! Poberi se čez prag mi,
zapeljivec ti nesramni!
Ti hinavska duša podla!«

Stala je pred komisarjem
kakor kerub, a z desnicoj
kazala mu je na vrata . . .

Bled je gledal nanjo Kozel.
Od strasti, od poželjenja
plamenele so oči mu.

Kakor blaznik plane vanjo,
kakor tiger jo zagrabi —
a ta hip zastoče Kozel
in omahne iz objema
in na tla pred njo se zgrudi
okrvavljen . . .

»Umri, umri!
Ali čarov mojih nisi,
zapeljivec ti, okusil!«

Neizpokorjeni grešnik.

»Ob pósteli stoji že smrt
in grob že čaka vas odprt!

»Na duši pa imate greh,
najhujši greh iz grehov vseh!

»Slovenska biblija je skrita —
vsa vas vam to naglas očita —

»pod strehoj vašoj tu nekje!
Povejte, kje — če ne, gorjé!

»Boga se ne bojite nič?
Odnese v pekel vas hudič!«

Poslednjo zbere svojo moč
kmet Grča, že umirajoč.

Uprè ob lakte se kosmate,
ozrè v beriče se bradate:

»»Kaj čete? Biblijo? Imam,
imam jo, pa vam je ne dam!

»»Če vzame me zato hudir,
pred vami vsaj bom imel mir!««

In zgrudi kmet se Grča vznak,
izdihne grešnik in junak.

Tomaž Hren in beriči.

(1601. l.)

»Inen sub poena das Fleischessen in
der Fassten verboten.«

(Iz dnevnika Tomaža Hrena.)

Tiste dni pa je škofu Tomažu
greh prišel strašan na uhó:
Krivoverski Ljubljancani v postu
klobase jedó in mesó!

»Oh, oh, ta luteranska predrznost!« —
škof Tomaž se ves razjezí;
tri beriče pokliče pred sebe,
tako jim ukaže, velí:

»Brž, brž pojdite gledat po hišah,
če postni oskrunja se čas,
če prezirajo res že meščani
moj jasni in strogi razglas!

»Kogarkoli mi kje zalotite,
ki vžival meseno bi jed,

brez usmiljenja plača naj globo,
naj plača cekinov deset!«

In razšli so trije se beriči.
V vsak pisker vtaknili so nos
in povohali so po vseh mizah,
če kdo mesá jedel bi kos . . .

Radoveden jih škof pričakuje
beričev vohunov nazaj . . .
Na večer že povrne se prvi.
In Tomaž ga vpraša: »No, kaj?«

In berič se obriše po brkih,
obriše krog mastnih se ust:
»Prečastiti! V Ljubljani je naši
zdaj v postu pač zmerom še pust!

»Ali predno sem globo denarno
zahteval od grešnih ljudij,
če je pravo meso, sem prepričal
po vesti še sam se z zobmi!«

Pride drugi, obriše si brke,
obriše krog mastnih se ust:
»Prečastiti! V tem mestu pregrešnem
je v postu pač tudi še pust!

»Ali predno zahteval cekinov
od luterskih kje sem ljudij,
če je pravo mesó, sem po vesti
prepričal še sam se z zobmi...«

Pride tretji, obriše si brke,
obriše krog mastnih se ust:
»Vaša milost! V tej Sodomi naši
še zmerom meseni je pust!

»Toda predno zahteval sem globo
od luterskih grešnih ljudij,
o, povsod sem pokusil klobase,
če prave so, sam še z zobmi!«

»»Oh, nesrečniki! Kaj ste storili!?
Zdaj jedli sami ste mesó!
Prelomili postavo ste postno!
In jaz sem zakrivil vse to!««

Legenda o Križki vasi.

(1603. l.)

»Reformavimus Labaci cum magno
fructu in nomine Domini. Placuit Sere-
nissimo (archiduci).«

(Iz dnevnika Tomaža Hrena.)

Noč je pozna. Križka vas že spava.
Bledi mesec po obnebjü plava.

Rog zatrobi bojni sred vasí!
In nemirni lajajo vsi psi.

Ko bi trenil, glej, prikazni črne
noč iz plašča svojega razgrne.

Šinila je li iz zemskih tal
temna oborožena druhal?

Boben bobna. Lomijo se vrata.
V hiše vdira tujcev divja jata.

Krik in vik se sliši, stok in jok . . .
Kletve . . . Pušk in samokresov pok . . .

Mečejo iz póstelij vaščane
in tepó barabe jih neznane . . .

Omedlevajo že od strahú
ženske in otroci . . . Ni mirú . . .

Tu in tam ubit se zgrudi mrtev
kmet, zavratnega napada žrtev.

Vsak preiskan je po hišah kot.
Skrinje vse prebrskane povsod.

Tu pa tam požar krvav se dviga
in iz oken, streh že plamen šviga.

Ali ne utihne strašni boj?
Kaj vsa vas podere se nocoj?

»Divji Turki! Bog vas naj kaznuje!«
vse vzdihuje, tolovaje psuje . . .

»»Nismo Turki divji! Hahaha!«« —
Krištof Harar se zagrohotá. —

»»Kaznovat smo prišli vas, vaščani,
ker ste trdovratni luterani!

»»Ker uporna vsa je vaša vas!
Škofov vi prezirate ukaz!

»»Niste hteli bukev izročiti
krivoverskih in se pokoriti!

»»Vsi možje odidete z menoj
zvezani v Ljubljano še nocoj!

»»Tam sodišče verske komisije
vam kljubivost že iz glav izbije!««

Luterana Kremenjaka testament.

Sin moj, umiram... Kmalu, kmalu
zatisneš trudne mi oči.

Poslušaj, kaj tvoj stari oče
v spomin nocoj ti govori!

Sin moj! Veliko sem izkusil,
pretrpel mnogo v teku let.
Veliko videl sem in mislil.
Visoka šola ta je svet.

Spoštuj, prebiraj evangelje,
zaklad naš, tudi posihdob!
Iz stare pa zaveze pomni
načelo tisto: »Zob za zob!«

Življenje boj je breobziren.
S človekom človek bije boj...
Da ne premaga te tvoj bližnik,
ti čuvaj se, na straži stoj!

Kdor ljubi tebe, tí ga ljubi!
Življenja to uči modrost.
Kdor črti te, še ti ga črti!
Vse drugo, sin moj, je norost!

In kdor udari tebe enkrat
po licu levem, njega tí
po licu desnem mahni dvakrat —
in še pripravljen stoj s pestmí!

Kmet Zagorjan in kelih.

Kmet posavski, stari Zagorjan,
za pečjó leží na smrt bolan.

Premetava se, ječí, vzdihuje.
Zagorjanu je čedalje huje.

Pa mu reče dobra žena Ana:
»Ali naj ti pošljem po kaplana,

»po katoliškega, Koštomaja,
da spove te in da te obhaja?«

»»Res je, žena! Bil katoličan
vse življenje svoje sem udan.

»»Pa ti veš, da tudi rad sem pil.
Vinca mnog bokal sem v golt izlil.

»»Ej, tako pri nas se meša vera!
In katera prava je, katera?

»»Sam Bog ve, al nova ali stara?
Kdo uči resnico? Kdo nas vara?

»»Ne utegnem dvomiti, ne smem.
Samo to zdaj v zadnji uri vem,

»»da me muči zopet strašna žeja!
Veš, kaj — pošlji rajši po Andreja,

»»tistega gospoda predikanta,
mladega duhovna protestanta!

»»On mi ne prinese samo hleba,
nego tudi, kar mi najbolj treba —

»»kelih dobrega prinese vina!
Posušiti hoče me vročina.

»»Protestant bo dal Bogá mi piti!
Žejo mi pomore pogasiti.««

Klara Javornikova.

(1615. l.)

»Gibt in erklärung . . . dasz Sy in
Ihrem verstockhten Lutherischen glau-
ben verstockhener verbleibe. Darauf
wierde dem Statrichter ernstlich auf-
erlegt, dasz Er die Jaurnickhin auf den
Vicedombischen Thurn . . . wiederum
befüehren vnd wolversperrter halten
solle . . . bandisirt vnd ausgeschafft . . .«

Protocol Relig. Reform.
in Crain de anno 1614—17.

»Ej, ošabna ti meščanka,
trdovratna luteranka,
kakršne dozdaš v Ljubljani
nisem našel med meščani —
Klara Javornikova!
Če se mi ne spreobrneš,
k pravi veri ne povrneš,
če ne izročiš slovenskih
knjig heretičnih peklenskih,
biblij novih mi takoj
Dalmatinovih, bo joj!
Bodeš v pekla dnu gorela

in na vekomaj trpela!
Jaz, tvoj škof, te dam zapreti
v ječo, kamor ne posveti
nikdar solnca zlati žar!
Nepokorna ti gospá!
Kaj ti ni življenje mar?
Kaj ti nič ni za možá
in pa za otroke svoje?
Kdaj bo konec trme tvoje?
Dam odloga ti tri dni.
Pojdi v miru, moja hči!
Čez tri dni pa prideš spet
pred inkvizicijski svet!
Če ne omehčá srcé
v dobi se ti tej — gorjé!«

»»Nikdar!«« je pregovorila
samo še, se obrnila
in ponosna je odšla
iz dvorane jim gospá
Klara Javornikova.

Čakal škof je je zaman.
Ni je bilo tretji dan.
Prišli pa so k njej beriči:
»Pojdi z nami pri tej priči!«

In oblekla se je v svilo,
v svatovsko najlepše krilo.
Poljubila je možá
in otroke brez solzâ.

In po ulici skoz gnečo
gnali so jo v temno ječo,
v vicedomski turen stari.
»Slava ti!« je vpila Klari
množica gredoč nešteta —
»mučenica ti si sveta!«

»»Slava Trubarju, rojaki!
Hrabri bodite junaki!
Jaz sem ženska, vi možjé —
in bojí se vam srcé?««

Helena Bernardinijeva.

(1616. l.)

»Frau Bernhardin ist erschienen . . .
Sagt, wie vor alezeit, nemblich nur ver-
stockht vnd Ihrer alten Mainung, ist
abermal schön vnterricht . . . hilfft alles
nichts, ist abgeschafft worden.«

Protocol Relig. Reform.
in Crain de anno 1614—17.

Župan ljubljanski, Janez Bernardini,
povrne s potovanja se domov . . .
»Čarobne so Benetke italjanske —
še ljubši ti si mi, domači krov!

»In spet te vidim rad, Ljubljana bela!
Po ženi kak že hrepenim, moj Bog!
Že dolgo nisem je objel . . . In dolgo
že nisem videl svojih več otrok!«

Prestopi hiše svoje prag . . . Vse tiho . . .
Naproti skoči mu najstarša hči,
oklene se očeta, ga poljubi
in s solznimi pogleda ga očmi . . .

»Za Bóga — kaj je? Kje je mati tvoja?
Kaj se zgodilo je domá? ... Molčiš?
Povej, umrla je medtem nemara?
Kje je, povej! Zakaj drhtiš, ihtiš?«

»Izgnala jo je verska komisija
iz mesta in dežele! O, gorjé!
Kaj moramo trpeti protestanti
slovenski! ... Saj še počí mi srcé! ...

»Ugrabili so mater nam beriči ...
Hotela vere zatajiti ni,
ne izročiti biblije slovenske ...
Oh, da domá ste bili tiste dni!«« ...

»Izgnana — žena moja! ... Groza, groza! ...
O, Bog! ... Doklej bo gnjavil nas tiran?« ...
Zaškripal je z zobmi, s pestmi zažugal,
plakaje zgrudil se na klop župan ...

Škofa Hrena smrt.

(1630. l.)

»1617. Qualiter Paulus Vergerius, olim Episcopus Justinopolitanus, postea a fide Apostata, miserabiliter mortuus sit... ipsum adhuc viventem flammis infernalibus viderunt torqueri... O Dom. Jesu, libera nos a tali flamma aeternae mortis!«

(Iz dnevnika Tomaža Hrena.)

V naročje tvoje, o Gospod, izročam
zdaj dušo svojo... Kdo pa vi ste, kdo?
Kaj hočete? Pustite me, pustite!...
O, sreča! Že odpira se nebó

in Jezus vabi k sebi me, Marija
z rokami miga mi v nebeški raj...
Pustite me pri miru, krivoverci!
Proč, proč! Po kaj ste prišli? Kaj?

Čedalje več se k pósteli jih gnete...
Vse črno moških, ženskih in otrok...
Zaprite vrata! Polna jih je soba...
Kako grozijo mi! Moj Bog, moj Bog!

Ah, res! Izgnal sem vas iz domovine!
Poznam vas, ali kaj to meni mar!
Sedaj, kaj ne, ste prišli maščevat se?
Nikar ne zadušite me, nikar!...

In manus tuas, Domine, commendo...
Oh, glejte, glejte, kaj tako gorí!
Ne vidite grmade velikanske
skoz okno? O, kako se to kadí!

Še več, še več jih nanosite skupaj
slovenskih knjig heretičnih! Haha!
Tam, tam peljajo jih spet poln parizar...
Vse v ogenj, vse! Tako, tako! Da, da!

Kako prekrasno to gorí v čast božjo!...
Kaj hočejo pa štirje ti možjé,
bradati luteranski predikanti?
Pomagajte, pomagajte! Gorjé!

Že zgrabili so me in že nesó me
iz sobe na grmado... Že gorím
na vrhu bukev... Al se vam ne smilim?
Ne vidite, kaj siromak trpim!...

V naročje tvoje, o Gospod, izročam...
Proč, proč od mene! Tam — kaj hoče ta?

Star predikant se bliža mi od daleč;
debelo knjigo v rokah on ima.

Z grmade ravno vzel jo je goreče!
Zdaj teče proti meni... Kdo si ti?
Ti, Primož Trubar!?... Branite me, bratje!...
Pomagajte! S postíloj mi grozí!

V orjaških rokah plamení mu knjiga,
ne vidite, visoko nad menoj?!
Zdaj — vrgel mi jo v glavo je, ubil me...
In škof izdihne tisti hip duh svoj.

Legenda o Novem kloštru.

(1635. l.)

»Ains tags nit weyt
nach vesper zeit
die bauern thetten herdringen . . .
Stara prauda! . . .
Den geistlichn nit schencken,
ir nütz und gwin zu bedencken . . .
Leukhup, leukhup, leukhup,
leukhup, woga gmaina!«

(Pesem iz 16. stoletja.)

V Novem kloštru molijo menihi.

Vespere v kapelici pojo
in mrmrajo. Skoz visoka okna
tam žarí večerno jim nebo.

Čitajo in čitajo molitve.

Tu, tam v klopi kak dominikan
sklonil glavo ruso je na prsi
pa zadremal v Bogu je zaspan.

Kakor v sanjah se glasijo psalmi,
himne in antífone . . . Sedaj
vse namah utihne . . . Trušč in vpitje . . .
Vrata se odprejo na stežaj.

Cepcev, kôs, sekir, vil cela hosta
patrom se zasveti pred očmi . . .
Dvesto kmetov gnete se v kapelo . . .
»Stara pravda!« dvesto grl kričí.

Ostrmijo patri, prebledijo . . .
Sapa jim zastane, in molčé
gledajo zdaj v tla, zdaj v kmete plahi
ko obsojenci . . . Kaj bo? Gorjé!

»Stara pravda! Stara pravda!« ori
po kapeli se ko strašen grom,
da odmeva med zidovjem sivim,
da se stresa samostanski dom . . .

Izmed trume stopi pred menihe
Štefan Dvornik, puntarjev vodník.
Vse utihne kakor na povelje . . .
Govorí pred patri kmet glasník:

»Ne bojte se! Nismo pridrli
nocoj, vas ubijat, morit;
tlačani smo vaši, saj veste,
pa prišli k vam jest smo in pit!

»Navžiti mi hočemo danes
do sita se božjih darov,
ki v potu obličja znosili
vam mi smo samí jih domov!

»Vse, s čimer mastite se v kloštru,
častiti, pobožni možjé,
pričarale vse so iz zemlje
vam žuljave naše roké!

»Vam tilnika solnce ne peče,
ne stiska ledeni vas mraz . . .
Z jedmi in pijačami, s spanjem
preganjate dolgi si čas!

»Lahkó žlobudrate molitve
v kapelici svoji vsak dan,
ko zunaj od zarje do mraka
za vas se naš peha tlačan!

»Saj vaš Bog ni naš! Le molite
vi svojega, patri, Bogá!
Mi kmetje že čutimo zdavnaj:
Bogova svet vladata dva!

»Gospode Bog, to je Bog jeden,
to kloštrov je Bog in gradov;
Bog drugi, to Bog je tlačanov,
Gospod naš, Bog vaših robóv!

»Naš Bog, to Bog nove je vere,
ki vi ste iztrebili tod
po lepi Savinski dolini
jo z ognjem in mečem povsod!

»Ne! Niste je mogli zatreti!
O, v naših še srcih živi
ta nova, velika ta vera,
živi do današnjih še dnij!

»In stara je pravda ta vera!
Za njo mi spet gremo na boj!
Pravice zahtevamo svoje,
plačila za težki trud svoj! . . .

»Vaš klošter od nas je obkoljen,
zastražen okrog in krog . . .
Če nam ne izpolnite želje,
ne reši vas dobri vaš Bog!

»Večerje za tabor naš vstaški
nam daste poštene nocoj!
A jutri podpišete pismo
nam, ki ga imamo s seboj!« . . .

To je rekel Dvornik, mignil kmetom —
in ukaje puntarski tlačan
stopa drug za drugim iz kapele
v tabor svoj pred samostan na plan.

»Stara pravda! Stara pravda!« ori
iz stoterih grl se kakor grom,
da odmeva med zidovjem starim,
da se stresa ves meniški dom . . .

Ko iz sanj vzbudijo se menihi
in oddahnejo si . . . Je li res,
da ne pomorijo jih tlačani?
Pa je vsak že zase molil kes . . .

In vikar Salvator pravi: »Patres!
Iz srcá zahvalimo Bogá,
da živimo še! Oh, že sem mislil,
zdaj bo treba iti nam s svetá!

»Deo gratias! . . . Le dajmo kmetom,
da nažró se in napijejo!
Cesar pošlje na pomoč vojakov,
in tí puntarje pobijejo!«

* * *

Noč, majska noč. Na nebu mesec
med zvezdami srebrn gorí.
Na travniku pod Novim kloštrom
tristo tlačanov taborí.

Mesá in kruha polne koše
je moral dati samostan,
tri polovnjake vina v tabor
tja privaliti jim na plan.

Hej, to večerja je vesela!
Tu kmetje ukajo, pojó,

tam plešejo brez žensk med sabo,
a tu molčijo pa pijo.

In tam poskušajo bombarde
in streljajo za kratek čas.
Ni rad izročil bil jih prior
na bučni taborov ukaz.

In tu navdušeni zažgali
so kmetje velikanski kres
pa rekli: »To je stare pravde
naš živi plamen do nebes!«

Tam ob starine sodu v travi
možje sedijo pa trije.
Zro resno, vina vrč pa roma
počasi jim iz rok v roké.

Pa reče prvi, Štefan Dvornik:
»Zares, to je najlepša noč
v življenju mojem! Novi klošter
zdaj vidi kmečko našo moč!«

»»Razpasti mora to zidovje!««
se razjezi Boštjan Bernat . . .
»»Pokaj hodili bi na tlako?
Saj plača nam je samo glad!

»»Moj evangelj je stara pravda,
ki ga učil je svoje dni
Matija Gubec po gradovih . . .
Kaj ne, moj ljubi Dvornik? — Pij!««

Pa pravi tretji, kmet Matevžič:
»Poglejte! Že se svita dan!
Bernat! Ti ključ sinoč si shranil.
Naprej! Odpri nam samostan!

»Budit, budit menihe lene,
da brž podpišejo nam list
o stari pravdi! Ne raztrga
noben nam več ga antikrist!«

* * *

Kar vikar je v Novem kloštru,
taka ni še pripetila
patru se Salvatorju.

Saj že marsikaj doživel
pater je v mladosti svoji,
ko se pisal je Moscheni
Pietro in ko še v Benetkah
ljubil lepa je dekleta
in ko vozil se po morju
in boril se je z gusarji . . .

A odkar se pomenišil
hrabri Pietro je Moscheni
in odkar je v Novem kloštru
za vikarja — ne, nikoli
ni doslej še prigodila
taka se Salvatorju!

Komaj vstopi v refektorij
danes zjutraj navsezgodaj,
prilomasti kmetov truma . . .
»Stara pravda! Stara pravda!«
se razlega po dvorani.

Patru vse vrtí se v glavi.
Gleda, zbira misli svoje,
križa se in se ozira
pa se spomni v polusanjah,
kaj pomeni ta obisk.

Poči se z dlanjó po čelu:
»Ah, podpisa vi želite,
dragi moji? In sinoči
govorili ste v kapeli
o nekakem pismu svojem . . .
Že spominjam se, spominjam . . .«

»»Da, podpisa! Stare pravde
hočemo, častiti pater!««
Iz stoterih grl grmf mu

na uho zahteva burna . . .
Toliko da prišel k sapi
stari pater je Salvator,
že stoji pred njim Matevžič
in nastavi mu bombe
cevi na prsi. Kmet Bernat pa
handžar svoj potegne turški
iz nožnice. Štefan Dvornik
pa razgrne list po mizi
javorjevi pred vikarjem:
»To je stara pravda naša!
Tlake ni več, ne tlačanov,
ne gospode niti sužnjev!
Vsi svobodni, vsi enaki!
Komur delamo, naj plača
nam za trud, za žulje naše!
Jesti nam naj da in piti!
To stoji na pergamentu.
To je naše sveto pismo,
to naš novi evangelj!
To podpišite nam, pater,
če življenje vam je drago!
Lahko potlej smo sosedje
dobri si na večne čase!«

Kaj je hotel pater? Puško
jeden mu drži na prsi,

drugi mu grozi z bodalom . . .
Refektorij poln je kmetov,
ki vihtijo v rokah cepce,
vile, kose in sekire . . .
Sede k mizi. Vzdihne. S čela
pot mu kaplje vroč. Zagradi
brž pero ter jim podpiše
stare pravde pergament . . .

»Slava, pater vam Salvator!
Živela zdaj naša pravda!«
Kakor grom stoteroglasen
se razlega po dvorani.

* * *

V Novem kloštru molijo menihi.
Spev »Te Deum« v kapelici pojo.
Oj, kako navdušeno, slovesno
ori danes himna se v nebo!

Orgle spremljajo na koru pesem,
z lin zvonovi pritrkavajo,
iz kadilnic pa oblaki dima
v čast Bogú dišeči plavajo.

Na oltarju plamenijo sveče
najtolstejše ko na velik god.

Venci rož prepregajo cvetočih
vso kapelico iz kota v kot.

In vikar Salvator je oblekel
svoj najdragocenejši ornat.
Ves potí se v plašču. K tlom pritiska
zlatotkani težki ga brokat.

Izzvenel je hvalospev »Te Deum« ...
In vikar Salvator govori:
»Bratje, danes praznik je najlepši,
kar častiti klošter naš stoji!

»Kmečki naš sovražnik je premagan,
»stara pravda« poteptana v prah ...
Puntarji pobiti so, razgnani!
Groza je minula, minul strah!

»Bog nas rešil je iz rok tlačanov,
Bog in pa katoliški grajščak,
sosed naš, Matija Bergomaški!
Slava ti, veliki naš junak!

»Slava še cesarski vojski tvoji,
ki si vodil jo v krvavi boj!
Zmage praznik prevesel praznuje
samostan oteti naš s teboj ...«

In vikar Salvator stopi h klopi,
kjer je klečal viteški grajščak,
in objame ga in ga poljubi
v znak hvaležnosti, v ljubezni znak.

Tožba slovenskega ljudstva v protireformacijski dobi.

Eh, sužnji smo, sužnji, od nekdam teptani,
oblastnikom tujim poslušni tlačani!

Kar njim se poljubi, to nam je ukaz.
Če nam je pogodu, kdaj prašajo nas?

Kdaj svojo smo voljo mi smeli imeti?
In kdaj smo svobodno mi smeli živeti?

Kdaj knezov domačih že minul je dan!
Gorazdov, Borutov čas nam je le san!

Kje dnevi zdaj tisti pretekli so davni,
ko vojvode naši koroški so slavni

od ljudstva prejekali svojo oblast
in kmet jim poverjal vladarsko je čast!?

Ko v našem jeziku, v obredu častitem
prisegali so na prestolu kamnitem,

da hočejo braniti, ščititi nas
in staro nam pravdo z orožjem vsak čas!

Zdaj sužnji smo, sužnji, ljudje poteptani,
oblastnikom krutim poslušni tlačani!

In dvigniti hteli smo svojo glavó,
otresti hoteli sramotno igó.

Pravice smo svoje hoteli imeti,
po svoji smo volji hoteli živeti!

In trumoma šli na junaški smo boj . . .
Hej, Gubec Matija, naš kralj, naš heroj! . . .

To bili so dnevi prekrasni, veseli!
Kako za svobodo smo vsi plameneli!

Ah, kri se je kmečka prelila zaman!
Potlačil nas spet je pod peto tiran . . .

Ponižani vlačili teški smo jarem.
Ko v grobu živeli smo, mrtvi, po starem . . .

In prišel je Trubar, veliki vodník,
pa nas je predramil iz spanja, glasník:

»Rojaki, vstanite! Naš dan se že svita!
Minula je sužnosti noč strahovita!«

In vstali smo, mêli si snene oči ...
In čutili v žilah spet gorko smo kri.

Živimo? Zares? ... Aleluja! Živimo!
Po svoje Bogá zdaj svobodno častimo.

In biblijo čitamo svojo sedaj
slovensko. Že cvete svobode nam maj ...

No, vendar že smemo po svoje živeti?
In voljo res smemo že svojo imeti? ...

»Ah, kaj šel« nam roga se stari tiran —
»nikdar ne napoči svobode vam dan!

»Kaj zopet po vročih se glavah vam blodi!
Kaj sanjate, sužnji, o zlati svobodi!

»Upognite tilnik pod staro igó!
Naj solnca ne gleda tlačansko okó!« ...

In bukve heretične, nadeje mlade,
uničijo vse nam goreče grmade ...

Eh, sužnji smo, sužnji, ljudje poteptani,
oblastnikom tujim pokorni tlačani!

Corrigenda.

Na str. 4. čitaj v 7. verzu: kámnjajte

» » 6. » » 13. » Potrpita

» » 18. izbriši na koncu 1. verza **vejico**

» » 30. postavi letnico **pod** Marušo Medvedovo

» » 47. izbriši na koncu 13. verza **vejico**

» » 78. pripiši na koncu zadnjega verza ušesca «

» » 90. in 108. čitaj pod mottom: Rosolenz

» » 146. čitaj v 16. verzu: spregovorila.

A. AŠKERČEVI SPISI.

Balade in romance. 1903. II. izdaja. Str. 156.

Cena broš. 2 K, vez. 4 K.

Lirske in epske poezije. 1896. Str. 196. —

Cena broš. 2 K 60 h, vez. 4 K.

Nove poezije. 1900. Str. 222. Cena broš. 3 K,
vez. 4 K.

Tri dramatične študije. 1900. Str. 113. Cena
broš. 2 K.

Zlatorog. Pravljica izpod Triglava. 1904.

Str. 78. Cena broš. 1 K 60 h, vez. 3 K.

Četrty zbornik poezij. 1904. Str. 247. Cena

broš. 3 K 50 h, vez. 4 K 50 h.

Primož Trubar. Zgodovinska epska pesnitev.

1905. Str. 135. Cena broš. 2 K, vez. 3 K.

Izlet v Carigrad. Potopis. 1893.

Dva izleta na Rusko. Potopis. 1903.

**Ali je Primož Trubar upesnitve vreden
junak ali ne?** 1905. Str. 82. Cena 60 h.

Skupaj z *Ivanom Veselom*:

Ruska antologija. Ruski pesniki v slo-

venskih prevodih. 1901. Str. 464. Cena

broš. 3 K, vez. 4 K 50 h.

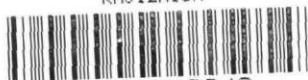
L. Schwentnerjeva knjigarna
v Ljubljani.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIZNICA

COBISS

00000412648

